บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้เป็น การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาคณะสาธารณสุขศาสตร์และสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ คณะผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัยโดยแบ่งเนื้อหารายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดและความหมายเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์
2. โครงสร้างและองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา
4. การทำหน้าที่ของครอบครัว
5. ความสำคัญและประโยชน์ของความลาดทางอารมณ์
6. การประเมินความฉลาดทางอารมณ์
7. การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์กับความสำเร็จ
8. ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับการศึกษา
9. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
11. กรอบแนวคิด

1. แนวคิดและความหมายเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์

ประวัติความเป็นมาของความฉลาดทางอารมณ์ นักจิตวิทยาหลายคนเริ่มเห็นความสำคัญของความฉลาดรู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับเชาว์ปัญญา (Non-cognitive aspects) เช่น เดวิด เวคสเลอร์ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าความฉลาดรู้ไม่เกี่ยวข้องกับเชาว์ปัญญา มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ อารมณ์ บุคคลและสังคม ใน ค.ศ. 1983 การ์ดเนอร์ เริ่มเสนอแนวคิดว่าความสามารถภายในตัวบุคคล (Intrapersonal intelligence) และความสามารถในการมีสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น (Interpersonal intelligence) มีความสำคัญที่ควรทดสอบหรือประเมินได้เช่นเดียวกับการทดสอบเชาว์ปัญญา (IQ) ได้มีองค์กรหลายแห่งได้พัฒนาวิธีการประเมินหรือทดสอบความสามารถทางสังคมและอารมณ์ ดังนั้น เริ่มตั้งแต่ ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา ได้มีการทำการศึกษาวิจัยอย่างกว้างขวางในเรื่องบทบาทของความฉลาดรู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับเชาว์ปัญญา ที่ช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จในชีวิตและการทำงานซึ่งเป็นพื้นฐานความรู้ที่มีอิทธิพลต่องานด้านความฉลาดทางอารมณ์ ในระยะเวลาต่อมา เมื่อซาโลเวย์และเมเยอร์เริ่มใช้คำว่า ความฉลาดทางอารมณ์ใน ค.ศ. 1990 ก็ได้ให้ความสนใจกับแนวคิดเกี่ยวกับความฉลาดรู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับเชาว์ปัญญาที่มีมาก่อนหน้านี้ และได้อธิบายถึงความฉลาดทางอารมณ์ว่า “เป็นรูปแบบหนึ่งของความฉลาดทางสังคมที่ประกอบด้วยความสามารถในการรู้อารมณ์และความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น สามารถแยกความแตกต่างของอารมณ์ที่เกิดขึ้นและใช้ข้อมูลนี้เป็นเครื่องชี้นำในการคิดและกระทำสิ่งต่างๆ” ใน ค.ศ. 1995 ดาเนียล โกลแมน (Goleman) ได้พัฒนา

หนังสือชื่อ Emotional intelligence ซึ่งบ่งชี้ว่าความสามารถทางอารมณ์และสังคมมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของบุคคล ได้แยกความแตกต่างระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ (emotional intelligence) และประสิทธิภาพทางอารมณ์ (Emotional competence) ความฉลาดทางอารมณ์หมายถึง ทักษะด้านบุคคลและสังคมที่นำไปสู่การกระทำที่มีคุณภาพเหนือกว่าในโลกของการทำงาน ส่วนประสิทธิภาพของอารมณ์มีความสัมพันธ์และมีรากฐานมาจากความความฉลาดทางอารมณ์ ความฉลาดทางอารมณ์เป็นสิ่งจำเป็นในการเรียนรู้ที่จะใช้ความสามารถทางอารมณ์อย่างเหมาะสม (อัจฉรา สุขารมณ์. 2543 : 3 อ้างถึงใน ประภัสสร ศรีสวัสดิ์. 2547 : 23)

จากประวัติความเป็นมาของความฉลาดทางอารมณ์ ที่นักจิตวิทยาตะวันตกเริ่มให้ความสำคัญตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1983 เป็นต้นมา และเริ่มใช้คำว่า ความฉลาดทางอารมณ์ ใน ค.ศ. 1990 ซึ่งความฉลาดทางอารมณ์มีนักจิตวิทยาและนักวิชาการต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศได้ให้ความหมายไว้ใกล้เคียงกันมีดังนี้ (พรภิรมย์ หลงทรัพย์. 2547: 9)

Baron (1997:107) ให้ความหมายว่า เป็นองค์ประกอบของขีดความสามารถ สมรรถนะ และทักษะทางจิตพิสัย (Affective domain) ที่ส่งผลต่อความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม มีผลต่อการมีสุขภาพจิตที่ดีและประสบความสำเร็จในชีวิต

Coorper and Swaf (1997:124) ให้ความหมายไว้ใกล้เคียงกันว่า เป็นความสามารถของบุคคลในการรับรู้ เข้าใจ และรู้จักใช้พลังทางอารมณ์ของตนเป็นรากฐานในการสร้างสัมพันธภาพและแนวโน้มจิตใจผู้อื่นได้

Solovey and Mayer (1990:186) ให้ความหมายว่าเป็นความสามารถในการรับรู้ ประเมินและแสดงอารมณ์ของตนได้อย่างเหมาะสม สามารถเข้าถึงและสร้างความรู้สึกที่ดีที่เกื้อกูลความคิด รวมทั้งมีการแก้ไขปัญหาที่สร้างสรรค์ เข้าใจ แยกแยะ วิเคราะห์อารมณ์และกระบวนการของอารมณ์ได้ดี คิดใคร่ครวญและควบคุมภาวะอารมณ์ในทางที่ดี และส่งเสริมให้มีสุขภาพจิตและสติปัญญาดี สามารถจัดการกับอารมณ์ของตนและผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

Goleman (1998:125) ให้ความหมายว่า เป็นความสามารถในการตะหนักรู้ถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น สามารถบริหารจัดการอารมณ์ของตนเพื่อนสร้างแรงจูงใจในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้อย่างประสบความสำเร็จ

Weisinger (1998:152) ให้ความหมายว่า เป็นการใช้อารมณ์อย่างฉลาดโดยมีความตั้งใจทำให้อารมณ์ของตนทำงาน ทำประโยชน์ให้กับตนเอง ใช้อารมณ์ในการกำหนดพฤติกรรมและความคิดของตนในมาส่งเสริมผลงานของตนเอง

สำหรับในประเทศไทยมีนักวิชากรให้ความหมายเกี่ยวกับความลาดทางอารมณ์ไว้หลายท่านที่น่าสนใจดังนี้

ทศพร ประเสริฐสุข (2542:20) ให้ความหมายว่าเป็นความสามารถของบุคคลที่ตะหนักรู้ความคิดความรู้สึก อารมณ์ของตนและผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์และแรงกระตุ้นภายใน ตลอดจนสามารถรอคอยการตอบสนองความต้องการที่เผชิญกับความขัดแย้งต่างๆ อย่างไม่คับข้องใจ รู้จัดขจัดความเครียด สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นในฐานะผู้นำหรือผู้ตามได้อย่างมีความสุขจนประสบความสำเร็จทั้งในด้านการเรียน ในอาชีพ และความสำเร็จในชีวิต

เทอดศักดิ์ เดชคง (2544:21) ให้ความหมายว่า เป็นความสามารถของบุคคลในการนำไปสู่การ

เป็นคนดี มีคุณค่าและมีสุข

พระราชวรมุณี (2542:13) เป็นการใช้ปัญญากำกับอารมณ์ที่ออกมาให้มีเหตุผล เป็นการแสดงอารมณ์ความรู้สึกออกมาในแต่ละสถานการณ์ โดยถือว่าอารมณ์ความรู้สึกเป็นพลังให้เกิดพฤติกรรม ซึ่งถ้าพลังขาดปัญญากำกับจะเป็นพลังตาบอด ความฉลาดทางอารมณ์จึงเป็นตัวกำกับชีวิตให้แสดงออกในทางที่ถูกต้อง

มนัส บุญประกอบ (2542:53) ให้ความหมายว่า เป็นความสามารถที่จะอ่านใจ หรือรู้ถึงใจเขาใจเราของบุคคลได้ ตลอดจนการรู้จักควบคุมอารมณ์ความรู้สึกได้อย่างเหมาะสม มองโลกในแง่ดี มีความเป็นผู้นำและรู้จักรักษาสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นไว้ได้

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2542:35) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการเรียนรู้จักอารมณ์ ความรู้สึกของตนให้ตะหนัก มีสติรู้เท่าทันสาเหตุและความแปรผันด้านอารมณ์ของตนเองเป็นการเรียนรู้ พูดคุยภายในตัวเอง บริหารจัดการกับอารมณ์หรือภาวะอารมณ์ นิสัยของตนให้เป็นประโยชน์กับทุกฝ่าย สร้างแรงจูงใจที่ดีให้กับตนมีสัมพันธภาพที่ดีกับคนอื่น ทั้งในด้านการสื่อสาร ความเก่งคน ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ความมีเหตุผล การบริหารจัดการความสัมพันธ์ในงานและหน้าที่ของตนกับผู้อื่นได้ดี

กรมสุขภาพจิต (2543: 10) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นความสามารถทางอารมณ์ที่จะช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ และมีความสุข ซึ่งในการศึกษาจากแนวคิดข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง การรับรู้ การเข้าใจ และการปรับอารมณ์ได้เหมาะสมในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ และมีความสุข ตลอดจนการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงและรู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเองได้

2. โครงสร้างและองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์

นักวิชาการหลายท่านได้เสนอโครงสร้างและองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ไว้ที่น่าสนใจ สรุปพอสังเขป ดังนี้ (พรภิรมย์ หลงทรัพย์. 2547: 9)

1. Salovey and Mayer (1990:187) ซึ่งได้เสนอองค์ประกอบของความลาดทางอารมณ์เป็นประเด็นหลักๆ 5 ประเด็น คือ

1.1 การรับรู้และเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของตน (knowing one's emotion) หรือการตระหนักรู้ตนเอง (self-awareness) เป็นการรับรู้และเข้าใจความรู้สึกนึกคิด และอารมณ์ของตนเองตามความเป็นจริง และสามารถควบคุมอารมณ์และความรู้สึกของตนเองได้

1.2 การบริหารจัดการกับอารมณ์ของตนเอง (management emotion) เป็นความสามารถในการบริหารจัดการกับอารมณ์ของตนได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์เพื่อไม่ให้เกิดความเครียด มีเทคนิคในการคลายเครียด ขจัดความวิตกกังวลได้อย่างรวดเร็ว ไม่ฉุนเฉียวหรือโมโหง่าย

1.3 การรับรู้อารมณ์และความต้องการของผู้อื่น (recognizing emotion in other) เป็นการรับรู้และความต้องการของผู้อื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเราและสามารถแสดงออกได้อย่างเหมาะสม

1.4 การมีแรงจูงใจในตนเอง (motivating oneself) มีความสามารถในการจูงใจตนเอง สามารถควบคุมความต้องการและแรงกระตุ้นได้อย่างเหมาะสม สามารถรอคอยการตอบสนองความต้องการเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่ดีกว่า มองโลกในแง่ดี สามารถจูงใจและให้กำลังใจตนเองได้

1.5 การมีสัมพันธภาพที่ดีกับคนอื่น (handling relationship) เป็นความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพกับคนรอบข้างได้ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง

2. Baron (1997:108) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างและองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์เป็น 5 ด้าน 15 คุณลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

2.1 ความสามารถภายในตน มีองค์ประกอบย่อยดังนี้

2.1.1 ความสามารถในการเข้าใจภาวะอารมณ์ของตน

2.1.2 มีความเกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตน

2.1.3 การตระหนักรู้ คือ มีสติ

2.2 ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่

2.2.1 ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับคนอื่น

2.2.2 มีน้ำใจ เอื้ออาทร ห่วงใยผู้อื่น

2.2.3 ตระหนักรู้เท่าทันในความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น

2.3 ความสามารถในการปรับตัว ประกอบด้วย

2.3.1 ความสามารถในการตรวจสอบความรู้สึกของตน

2.3.2 เข้าใจสถานการณ์ต่างๆ และสามารถตีความได้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง

2.3.3 มีความยืดหยุ่นในการคิดและความรู้สึกของตนเป็นอย่างดี

2.3.4 มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาและสถานการณ์เฉพาะหน้าหน้าเป็นอย่างดี

2.4 มียุทธวิธีในการจัดการความเครียด ประกอบด้วย

2.4.1 การจัดการกับความเครียด การบริหารความเครียด

2.4.2 การควบคุมอารมณ์ได้อย่างดี

2.5 การจูงใจตนเองและภาวะทางอารมณ์ ได้แก่

2.5.1 มองโลกในแง่ดี

2.5.2 การแสดงออกและมีความรู้สึกที่เป็นสุขที่สามารถสังเกตเห็นได้

2.5.3 สร้างความสนุกสนานให้เกิดแก่ตนเองและผู้อื่น

3 Cooper and Swaf (1997:125) ซึ่งได้เสนอองค์ประกอบเพื่อสะดวกแก่การวัด EQ Map มีองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ ดังนี้

3.1 ความรอบรู้ในอารมณ์ (emotional literacy) ซึ่งทำให้เกิดการรับรู้ การควบคุมตัวเอง และความเชื่อมั่นในตนเอง ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ในอารมณ์ (emotional honesty) หรือการรับรู้อารมณ์ตรงตามที่เป็น การสร้างพลังอารมณ์ (emotional energy) การรวบอารมณ์ให้เกิดพลังสร้างสรรค์ การตระหนักรู้ในอารมณ์ (awareness) การรับผลย้อนกลับของอารมณ์

(feedback) การหยั่งรู้ (intuition) ความรับผิดชอบ (responsibility) การสร้างสัมพันธ์เชื่อมโยง (connection)

3.2 ความเหมาะเจาะทางอารมณ์ (emotional fitness) ประกอบด้วย สร้างความเชื่อถือให้เกิดขึ้นแก่ตน (authenticity) มีความศรัทธา และมีความยืดหยุ่น สร้างสรรค์อยู่ตลอดเวลา ไม่พอใจที่จะอยู่กับที่ ความสามารถที่จะกลับสู่สภาพปกติ และเดินหน้า

3.3 ความลึกซึ้งทางอารมณ์ (emotional depth) เป็นการสำรวจแนวทางที่จะปรับแนวคิดและหน้าที่การงานให้เข้ากับศักยภาพและเป้าหมายของตัวเอง ประกอบด้วยความผูกพันในงานรับผิดชอบและมีสติ การมีเป้าหมายและศักยภาพที่โดดเด่น มีความซื่อสัตย์ ยอมรับข้อผิดพลาดของตนอย่างเปิดเผย สามารถโน้มน้าว จูงใจบุคคลอื่นโดยปราศจากอำนาจ

3.4 ความกลมกลืนและไปกันได้ทางอารมณ์ (emotional alchemy) โดยใช้สัญชาตญาณด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสมรรถภาพที่เผชิญปัญหาและความกดดัน ประกอบด้วย การแสดงออกด้านการหยั่งรู้ สามารถคิดใคร่ครวญ เล็งเห็นโอกาส และการสร้างอนาคต

4. Goleman (1998a:142) ได้จำแนกความฉลาดทางอารมณ์ออกเป็น 2 สมรรถนะใหญ่ๆ คือ

4.1 สมรรถนะทางสังคม เป็นการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น ประกอบด้วย

การเอาใจเขามาใส่ใจเรา (empathy) หมายถึง การระหนักรู้ความต้องการ ความรู้สึกและความห่วงใยผู้อื่น มีการเข้าใจคนอื่น ตระหนักรู้ถึงความรู้สึกนึกคิดและมุมมองของผู้อื่น สนใจคนอื่นมากขึ้น รวมทั้งความวิตกกังวลของผู้อื่นด้วย การมีจิตใจใฝ่บริการ รับรู้คาดคะเนและตอบสนองความต้องการของบุคคลอื่นหรือผู้ที่มาติดต่อสัมพันธ์ด้วย ให้โอกาสบุคคลอื่นสามารถมองเห็นความเป็นไปได้จากการมองเห็นความแตกต่างของคน และไม่ถือเขาถือเรา ตระหนักรู้ถึงสมรรถนะความคิดเห็นของกลุ่มและสามารถคาดคะเนสถานการณ์ในด้านความสัมพันธ์ของบุคคลอื่นในกลุ่มได้

4.2 สมรรถนะส่วนบุคคล เป็นความสามารถในการบริหารจัดการกับตนเองได้ดี ประกอบด้วย

4.2.1 การตระหนักรู้ตนเอง (self-awareness) เป็นการตระหนักรู้ความรู้สึก และความโน้มเอียงของตนหรือเป็นผู้ที่มีสติ สามารถหยั่งรู้โดยการสำรวจตัวเองถึงความเป็นไปได้ของตนเองต่อการตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่างๆ รอบตัวและความพร้อมของตนเอง ประกอบด้วย การเป็นผู้รู้เท่านั้นอารมณ์ของตนเอง รู้ถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความรู้สึกนั้น และคาดคะเนผลที่จะเกิดตามมา สามารถประเมินตนเองได้ตามความเป็นจริง รู้จุดเด่น จุดด้วยของตนเอง มีความมั่นใจในตนเองเชื่อมั่นในความสามารถและความมีคุณค่าของตน สามารถจัดการกับความรู้สึกในตนเองได้โดยให้อยู่ในสภาวะที่พอเหมาะพอดี

4.2.2 ความสามารถในการควบคุมตนเอง (self-regulation) การควบคุมหรือกำหนดตนเองเป็นปัจจัยที่สำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ ไม่ทำอะไร โดยใช้อารมณ์ ประกอบด้วย การควบคุมตนเอง การจัดการกับภาวะอารมณ์ต่างๆ ได้ มีความซื่อสัตย์ไว้วางใจได้ เป็น

ผู้ใช้สติปัญญาแสดงความรับผิดชอบ มีความสามารถในการปรับตัว ยืดหยุ่นในการจัดการกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และชอบสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ

4.2.3 สามารถสร้างแรงจูงใจและจูงใจตนเองได้ (motivation oneself) เป็นแนวโน้มทางอารมณ์ที่เกื้อหนุนต่อการมุ่งสู่เป้าหมาย ประกอบด้วย มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (achivement motive) โดยพยายามทำกิจกรรมต่างๆ มีการปรับปรุงไปสู่มาตรฐานอันเป็นเลิศ มีความจงรักภักดี ยึดมั่นกับเป้าหมายและกลุ่มขององค์กร คิดริเริ่ม พร้อมที่จะปฏิบัติตามโอกาสจะอำนวย มองโลกในแง่ดีและเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคได้อย่างไม่ท้อจนบรรลุเป้าหมาย

5 องค์ประกอบตามแนวคิดของกรมสุขภาพจิต (กรมสุขภาพจิต.2550 : 41) ซึ่งได้พัฒนาแนวคิดโดยศึกษาและทบทวนแนวคิดและงานวิจัยของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านจิตเวชและจิตวิทยา ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ ด้านดี ด้านเก่ง และด้านสุข ซึ่งในแต่ละด้านมีองค์ประกอบย่อยด้านละ 3 ด้าน ดังนี้

5.1 ดี หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง รู้จักเห็นใจผู้อื่นและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ประกอบด้วยความสามารถดังนี้

5.1.1 ควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง

1.) รู้อารมณ์และความต้องการของตนเอง

2.) ควบคุมอารมณ์และความต้องการได้

3.) แสดงออกอย่างเหมาะสม

5.1.2 เห็นใจผู้อื่น

1.) ใส่ใจผู้อื่น

2.) เข้าใจและยอมรับผู้อื่น

3.) แสดงความคิดเห็นอย่างเหมาะสม

5.1.3 รับผิดชอบ

1.) รู้จักให้/รู้จักรับ

2.) รับผิด/ให้อภัย

3.) เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

5.2 เก่ง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักตนเอง มีแรงจูงใจ สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาและแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นประกอบด้วยความสามารถดังนี้

5.2.1 รู้จักและมีแรงจูงใจในตนเอง

1.) รู้ศักยภาพตนเอง

2.) สร้างขวัญและกำลังใจให้ตนเองได้

3.) มีความมุมานะไปสู่เป้าหมาย

5.2.2 ตัดสินใจและแก้ปัญหา

1.) รับรู้และเข้าใจปัญหา

2.) มีขั้นตอนในการแก้ปัญหา

3.) มีความยืดหยุ่น

5.2.3 มีสัมพันธภาพกับผู้อื่น

1.) สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น

2.) กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม

3.) แสดงความเห็นที่ขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์

5.3 สุข หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข ประกอบด้วย

5.3.1 ภูมิใจในตนเอง

1.) เห็นคุณค่าตนเอง

2.) เชื่อมั่นในตนเอง

5.3.2 พึงพอใจในชีวิต

1.) มองโลกในแง่ดี

2.) มีอารมณ์ขัน

3.) พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่

5.3.3 มีความสงบทางใจ

1.) มีกิจกรรมที่สร้างเสริมความสุข

2.) รู้จักผ่อนคลาย

3.) มีความสงบทางจิตใจ

จะเห็นได้ว่านักวิชาการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างและองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ยังไม่เป็นแนวเดียวกัน แต่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ซึ่งพบว่าโครงสร้างและองค์ประกอบตามแนวคิดของกรมสุขภาพจิตมีความสอดคล้องกับสิ่งที่คณะผู้วิจัยต้องการ ดังนั้นจึงนำมาเป็นแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา

รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา เป็นลักษณะและวิธีการต่างๆที่บิดามารดาเลี้ยงดูบุตรของตนเอง อบรมสั่งสอนและมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก ปลูกฝังลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่ดี และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก ให้เด็กมีทักษะการดำรงชีวิตที่ดี มีทักษะทางสังคม สามารถจัดการกับปัญหาและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทั้งในครอบครัวและสังคมภายนอกได้อย่างเหมาะสม ปัจจุบันนี้ครอบครัวคนไทยส่วนใหญ่ ต้องประสบปัญหาที่พ่อแม่ไม่มีเวลาให้กับลูกเนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจ พ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้าน ทำให้มีปัญหาในการอบรมเลี้ยงดูลูกให้เติบโตอย่างมีประสิทธิภาพและปรับตัวได้ในสังคม ดังนั้นพ่อแม่ต้องเข้าใจลูกและแบ่งเวลาให้ลูกอย่างเหมาะสมโดยมีการตั้งเป้าหมายในการอบรมเลี้ยงดูลูกของพ่อแม่ และพ่อแม่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของลูกหากเลี้ยงลูกตามอารมณ์โดยไม่ได้ตั้งเป้าหมายในการอบรมเลี้ยงดู อาจทำให้เด็กได้รับอิทธิพลทางลบโดยไม่รู้ตัว และผลของการอบรมเลี้ยงดูในรูปแบบต่างๆจะส่งผลต่อบุคลิกลักษณะนิสัยของเด็กด้วย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู คณะผู้วิจัยจึงพบว่ารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูมีความสำคัญต่อบุคลิกลักษณะนิสัยของบุตร ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกใน

รูปแบบต่างๆ และพฤติกรรมต่างๆ นั้นก็รวมถึงความฉลาดทางอารมณ์ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา ดังต่อไปนี้

3.1 ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2528: 3) ได้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูว่าหมายถึงการที่ผู้ใกล้ชิดเด็กมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับเด็ก ทั้งทางด้านคำพูดและการกระทำ ซึ่งเป็นการสื่อความหมายต่อเด็กทั้งทางด้านความรู้สึก และอารมณ์ของผู้กระทำตลอดจนเป็นทางให้ผู้เลี้ยงดูสามารถจะให้รางวัลและลงโทษเด็กนอกจากนี้ยังเป็นโอกาสให้เด็กได้ดูแบบอย่างการกระทำของผู้เลี้ยงดูตนด้วย

สุรางค์ จันทร์เอม (2529: 10) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการที่บุคคลต้องพบตั้งแต่เกิดจนตลอดชีวิตเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ต่อการพัฒนาชีวิตและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของทุก ๆชีวิต การอบรมเลี้ยงดูช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้ระเบียบต่าง ๆ ในสังคม สร้างสรรค์พฤติกรรมของบุคคล ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลภายใต้ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของสังคม

สุมน อมรวิวัฒน์ และคณะ (2534: 1) ได้ให้ความหมายว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึงลักษณะวิธีการต่าง ๆ ที่ผู้เลี้ยงเด็กใช้ในการเลี้ยงดูเด็ก ดูแลเด็ก อบรมสั่งสอนเด็กและมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก รวมทั้งการปฏิบัติตัวของผู้เลี้ยงเด็ก ความคิดเห็นของผู้ใหญ่เกี่ยวกับเด็ก ตลอดจนสื่อกิจกรรม และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์ด้วย

สมคิด อิสระวัฒน์ (2541: 21) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการในการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล เป็นเรื่องของการถ่ายทอดความคิด ความเชื่อและวิธีการปฏิบัติของแต่ละครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูจัดเป็นสิ่งแวดล้อมประการหนึ่งของบุคคล ซึ่งแต่ละบุคคลได้เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมของเขา จากกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม การที่บุคคลได้รับการเลี้ยงดูที่แตกต่างกันจึงทำให้บุคคลในสังคมมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน

3.2 รูปแบบของการเลี้ยงดูของบิดามารดา

ด้วยเหตุการณ์ อบรมเลี้ยงดูเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการสร้างและพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก ซึ่งมีผู้ทำการศึกษาค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูในแง่ต่าง ๆ ไว้มากซึ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูนั้นมีลักษณะเฉพาะต่างกัน อาจแบ่งออกได้เป็นหลายประเภท ตามลักษณะและปริมาณการปฏิบัติต่อเด็ก ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเสนอการแบ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่สำคัญและรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2528: 20) ได้แบ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของมารดาไทยเป็น 5 รูปแบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน คือ การที่พ่อแม่ปฏิบัติต่อบุตรด้วยความรัก เอาใจใส่ทุกข์สุข มีความใกล้ชิด และทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับเด็ก ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนแก่เด็กในสิ่งที่ต้องการทุกอย่าง

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้เหตุผล คือ การที่พ่อแม่อธิบายเหตุผลให้กับเด็กเมื่อต้องการขัดขวางหรือสนับสนุนเด็ก พ่อแม่มีการลงโทษ และให้รางวัลแก่เด็กอย่างเหมาะสมมากกว่าใช้อารมณ์

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตใจ คือ การที่พ่อแม่ใช้วาจาว่ากล่าวติเตียนเด็กเมื่อเด็กกระทำความผิด ขู่ว่าจะไม่รัก ตัดสิทธิ์เด็กที่เคยรับ เมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม คือ การที่พ่อแม่ออกคำสั่งให้เด็กทำตามและคอยควบคุมอย่างใกล้ชิดว่าเด็กจะทำหรือไม่ ถ้าเด็กไม่ทำตามก็จะลงโทษ

5. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้พึ่งตนเองเร็ว คือ การที่พ่อแม่ให้โอกาสเด็กทำกิจกรรมต่าง ๆด้วยตนเอง ซึ่งพ่อแม่จะเป็นผู้แนะนำและช่วยฝึกฝนให้บ้าง

สมศรี ประเสริฐวงษ์ (2534: 32) ได้กล่าวถึงประเภทของการอบรมเลี้ยงดูเด็กไว้ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูเด็กแบบประชาธิปไตย (Democratic) คือ การที่พ่อแม่รับผิดชอบร่วมกันในการเลี้ยงดูบุตรและในครอบครัว การตัดสินใจและการแก้ปัญหาต่าง ๆ เกิดจากสมาชิกในครอบครัวให้ความคิดเห็นและทุกคนเห็นพ้องต้องกันให้บุตรมีโอกาสใช้ความสามารถอย่างเต็มที่บุตรได้รู้จักรับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว ได้มีโอกาสริเริ่มตัดสินใจในการต่าง ๆ สร้างนิสัยให้รู้จักคิดริเริ่ม กล้าแสดงความคิดเห็น เชื่อมั่นในตนเองสามารถช่วยตนเองได้ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย (Authoritative) คือ การที่พ่อแม่มีอำนาจสิทธิขาดในการเลี้ยงดูบุตรและกิจการทุกอย่างในครอบครัว พ่อแม่เป็นผู้ตั้งกฎเกณฑ์ทุกอย่าง บุตรเป็นที่พึงปฏิบัติตาม บุตรเกรงกลัวพ่อแม่ ไม่กล้าระบายความทุกข์หรือปัญหาต่าง ๆที่เกิดขึ้น บุตรไม่มีความอบอุ่นปลอดภัย ขาดความคิดริเริ่ม ไม่เป็นตัวของตัวเอง ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ การดำรงชีวิต หรือพัฒนาการต่าง ๆ ก็ไม่พัฒนาเท่าที่ควร ต่อไปในอนาคตก็เป็นผู้ที่คอยฟังคนอื่นตลอดไป ปรับตัวเข้ากับสังคมยาก ทนกับปัญหาต่าง ๆ ได้ยาก

3. การอบรมเลี้ยงดูเด็กแบบปล่อยตามใจ (Laissez-faire) คือ การที่พ่อแม่ใช้อารมณ์กับบุตรมากกว่าเหตุผล บุตรจะมีความรู้สึกว่าตนเองขาดความรักความอบอุ่น ไม่มีโอกาสเรียนรู้ขาดความมีระเบียบวินัย ขาดแรงจูงใจ ไม่ขยันเฉื่อยชา เป็นคนขาดความกระตือรือร้น การอยู่ในสังคมลำบากเช่นเดียวกับที่พ่อแม่บังคับหรือพ่อแม่เจ้าระเบียบ

Rogers (1972: 117) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพออกเป็น 3 แบบ คือ

1. แบบประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ทำให้เด็กรู้สึกว่าตนได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม ไม่ตามใจหรือเข้มงวดจนเกินไป มีเหตุผล ยอมรับความสามารถและความคิดเห็น ตลอดจนให้ความรัก ความเอาใจใส่เป็นกันเอง และให้ความร่วมมือตามโอกาสเหมาะสม

2. แบบทอดทิ้ง (Rejection) หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเองถูกเกลียดชัง ไม่ได้รับการเอาใจใส่ สนับสนุน หรือให้คำแนะนำเท่าที่ควร มักใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรงและปราศจากเหตุผลไม่ให้ความสนใจสนิทสนมเป็นกันเอง และปล่อยปละละเลยความเป็นอยู่

3. แบบให้ความคุ้มครองมากเกินไป (Overprotection) หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร ไม่ได้ทำตามที่ต้องการ หรือทำอะไรด้วยตนเองต้องปฏิบัติตามระเบียบวินัยที่พ่อแม่กำหนดไว้ ถูกควบคุมและอยู่ในสายตาหรือคุ้มครองป้องกัน ให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา

Hurlock (1974: 90) ได้แบ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดูเป็น 3 แบบ ได้แก่

1. แบบเผด็จการ (Authoritarian method) หมายถึง การที่บิดามารดาใช้กฎหรือระเบียบเข้มงวดเพื่อให้บุตรมีพฤติกรรมที่ต้องการโดยไม่มีการอธิบายเหตุผลใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้าบุตรไม่สามารถ

ปฏิบัติได้ก็จะถูกลงโทษอย่างรุนแรง แต่ถ้าบุตรปฏิบัติได้ตามที่ต้องการก็จะไม่มีการให้คำชมเชยหรือให้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

2. แบบประชาธิปไตย (Democratic method) หมายถึง วิธีที่บิดามารดาให้ความสำคัญกับการอธิบายและให้เหตุผลเพื่อให้บุตรเข้าใจว่าทำไมจึงถูกคาดหวังให้ทำพฤติกรรมหนึ่งมากกว่าอีกพฤติกรรมหนึ่งและเมื่อบุตรสามารถทำพฤติกรมที่ต้องการหรือแสดงว่าพยายามทำ บิดามารดาจะให้รางวัลด้วยการให้การยอมรับ การลงโทษจะใช้ต่อเมื่อบุตรตั้งใจที่จะปฏิเสธพฤติกรรมที่พึงประสงค์และจะใช้การลงโทษที่ไม่รุนแรง

3. แบบปล่อยปละละเลย (Permissive method) วิธีนี้อาจจะถือว่าไม่ใช่วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่แท้จริงเพราะบุตรเรียนรู้โดยการลองผิดลองถูกด้วยตนเองมากกว่าจากคำแนะนำของบิดามารดา เมื่อบุตรพบว่าพฤติกรรมใดไม่ได้รับการยอมรับ จะเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่หรือคงพฤติกรรมนั้นไว้จนกว่าจะพบพฤติกรรมใหม่ ซึ่งนอกจากจะทำความพึงพอใจให้ตนเองแล้ว ยังเป็นที่ยอมรับของกลุ่มด้วย

Baumrind (Baumrind. 1971. 1991 cited in Santrock. 2007: 280-281) ได้แบ่งรูปแบบการเลี้ยงดูไว้ 4 รูปแบบคือ

1. แบบเข้มงวด (Authoritarian parenting) เป็นลักษณะการเลี้ยงดูที่เข้มงวดและเกี่ยวข้องกับการลงโทษ ซึ่งบิดามารดาจะชี้นำบุตรให้ทำตามในทิศทางที่บิดามารดาแนะนำเกี่ยวข้องกับงานและความสำเร็จ รูปแบบการเลี้ยงดูแบบนี้มีข้อจำกัดที่เข้มงวดและควบคุมบุตร จะอนุญาตให้บุตรแสดงความคิดเห็นเพียงเล็กน้อย บิดามารดามักจะลงโทษโดยการตี ตั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้บุตรและบังคับให้บุตรปฏิบัติตามอย่างเข้มงวด แต่ไม่อธิบายเหตุผลให้บุตรทราบ

2. แบบให้อิสระอย่างมีขอบเขต (Authoritative parenting) บิดามารดาสนับสนุนส่งเสริมให้บุตรมีความเป็นอิสระ สามารถพึ่งพาตนเองได้ แต่ยังมีขอบเขตและการควบคุมการกระทำของบุตร บิดามารดาให้ความอบอุ่นต่อบุตรและเลี้ยงดูอย่างรักใคร่ แสดงความยินดีและสนับสนุนพฤติกรรมที่สร้างสรรค์ของบุตร เปิดกว้างด้านการแสดงความคิดเห็นและการยอมรับ คาดหวังให้บุตรเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความอิสระพึ่งพาตนเองได้ และมีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับวัย

3. แบบปล่อยปละละเลย (Neglectful parenting) บิดามารดาไม่ค่อยมีความเกี่ยวพันกับชีวิตของบุตร และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือบิดามารดาจะไม่มีการควบคุมบุตร โดยบิดามารดาจะให้ความสำคัญกับการดำเนินชีวิตของตนเองมากกว่าเรื่องของบุตร

4. แบบยอมตามบุตร (Indulgent parenting) บิดามารดามีความเกี่ยวพันกับบุตรของตนอย่างสูง แต่มีการเรียกร้องและควบคุมบุตรเพียงเล็กน้อย บิดามารดาจะตามใจบุตรและยอมให้บุตรทำในสิ่งที่ต้องการและขาดการควบคุมบุตร

จากการศึกษารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น ความหมายของรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาหมายถึง รูปแบบ แนวทางหรือวิธีการปฏิบัติของบิดามารดา หรือผู้ปกครองที่ใช้ในการอบรมเลี้ยงดู แนะนำ สั่งสอน และให้ความช่วยเหลือ ให้ความรัก ความคุ้มครองและให้ความอบอุ่นแก่เด็ก รวมถึงเป็นแนวทางที่บิดามารดาใช้ในการให้รางวัลหรือลงโทษเด็ก

จากการรวบรวมและศึกษารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาทั้งหมด ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูตามทัศนะของ Baumrind (1971.1991 cited in Santrock. 2007: 280-281) มาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เนื่องจากมี

องค์ประกอบของรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาในแต่ละด้านสอดคล้องและเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา ซึ่งสามารถสรุปองค์ประกอบของรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู ได้ 4 รูปแบบ คือ

1. แบบเข้มงวด (Authoritarian parenting)
2. แบบให้อิสระอย่างมีขอบเขต (Authoritative parenting)
3. แบบปล่อยปละละเลย (Neglectful parenting)
4. แบบยอมตามบุตร (Indulgent parenting)

4. การทำหน้าที่ของครอบครัว

McMaster Model ของ Epstein et al. (1982 อ้างใน อุมาพร ตรังคสมบัติ. 2537:42-50) ได้กล่าวถึงการทำหน้าที่ของครอบครัวในด้านต่างๆ 6 ด้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 การแก้ไขปัญหา หมายถึง ความสามารถของครอบครัวในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมทำให้ครอบครัวดำเนินไปได้ และปฏิบัติหน้าที่ด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คำว่าปัญหาในที่นี้หมายถึง สิ่งที่คุกคามเสถียรภาพการดำรงอยู่อย่างปกติสุขหรือประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ของครอบครัวในทางปฏิบัติ ปัญหาอาจแบ่งเป็น 2 แบบ คือ แบบที่ 1 ด้านวัตถุ ได้แก่ ปัญหาที่เกี่ยวกับปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการดำรงกิจวัตรประจำวัน เช่น ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ปัญหาการจัดการเกี่ยวกับการเงิน และแบบที่ 2 ด้านอารมณ์ ได้แก่ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึกของสมาชิกในครอบครัว เช่น การขมขื่นหรือความไม่ไว้วางใจกันระหว่างสามีภรรยา เป็นต้น บางครอบครัวอาจมีเพียงปัญหาแบบที่ 2 คือ เฉพาะด้านอารมณ์เท่านั้นโดยไม่มีปัญหาแบบที่ 1 แต่ครอบครัวใดมีปัญหาแบบที่ 1 เกิดขึ้นก็มักจะมีปัญหาแบบที่ 2 ตามมาด้วยเสมอ ในการประเมินครอบครัวต้องพยายามวิเคราะห์วิธีการแก้ปัญหาของครอบครัว โดยเฉพาะเกี่ยวกับปัญหาในปัจจุบันที่เป็นสาเหตุให้ต้องมาพบผู้รักษา ในการประเมินนั้นควรพิจารณาวิธีการแก้ปัญหาว่ามีประสิทธิภาพเพียงใด โดยทั่วไปการแก้ไขปัญหามีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. แยกแยะประเด็นปัญหาให้ชัดเจน ข้อนี้รวมถึงใครเป็นเป็นผู้ชี้หรือตัดสินว่าอะไรเป็นปัญหาและปัญหาที่แยกแยะออกมานั้นถูกต้องหรือไม่ บ่อยครั้งที่ครอบครัวจะหยิบยกเอาปัญหาอื่นที่ไม่สำคัญขึ้นมา แต่ปัญหาที่เป็นความขัดแย้งจริงนั้นกลับถูกซ่อนเอาไว้

2. การสื่อสารให้เข้าใจเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งภายในครอบครัวและกับระบบนอกครอบครัว หมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น มีผู้รับทราบปัญหาหรือไม่ มีการบอกเล่าให้ใครรับรู้บ้าง และผู้ที่รับรู้นั้นเป็นผู้ที่ช่วยแก้ไขปัญหาได้หรือไม่ การสื่อสารเกี่ยวกับปัญหานี้อาจจะเป็นไประหว่างสมาชิกครอบครัวด้วยกันเอง หรือกับบุคคลอื่นหรือบุคคลภายนอก เช่น เครือญาติหรือเพื่อนฝูงตามความเหมาะสมของสถานการณ์

3. การวางแผนแก้ไขปัญหามีการร่วมกันคิดหาแนวทางแก้ไขด้วยวิธีอื่นๆ แทนที่จะใช้วิธีที่เคยทำมาเป็นประจำโดยไม่คำนึงถึงวิธีอื่นที่อาจได้ผลดีกว่า

4. ตัดสินใจเลือกวิธีแก้ไขปัญหาที่เหมะสม ครอบครัวมีการตัดสินใจที่แน่ชัดว่าจะแก้ไขปัญหาด้วยวิธีใดหรือไม่มองถึงทางออกอื่นๆ หรือไม่ หรือครอบครัวมีวิธีการเตรียมไว้ล่วงหน้าแล้วหรือใช้วิธีที่เคยชินในการแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้คำนึงวิธีอื่นๆ ที่อาจได้ผลดีกว่า

5. ดำเนินแก้ไขปัญหาตามวิธีที่ครอบครัวดำเนินการแก้ไขปัญหาตามที่ตกลงกันจนครบถ้วนหรือไม่ หรือทำไปเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น บางครอบครัวเมื่อตกลงวิธีแก้ไขปัญหาแล้วก็ไม่อาจทำตามที่ตกลงกันไว้

6. ติดตามแก้ไขปัญหานั้นดำเนินไปอย่างครบถ้วน ครอบครัวมีการติดตามอย่างจริงจังเพียงใด วิธีการแก้ไขปัญหาที่เลือกไว้นั้นได้มีการกระทำไปมากน้อยตามข้อตกลงที่มีอย่างไร ผู้ที่รับผิดชอบได้มีการจัดให้มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่ตกลงกันไว้หรือไม่

7. ประเมินความสำเร็จของวิธีการแก้ไขปัญหา ข้อนี้เป็นการประเมินการแก้ไขปัญหาที่เลือกนั้นได้ผลมากน้อยเพียงใด ครอบครัวได้ทบทวนวิธีการใช้ และศึกษาถึงผลดีผลเสียที่เกิดขึ้นหรือไม่ และเรียนรู้จากปัญหาดังกล่าวอย่างไร

แนวคิด McMaster Model นี้อธิบายว่า การแก้ไขปัญหาไม่จำเป็นต้องแก้เป็นขั้นๆ ครบถ้วนตามที่กล่าว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหาด้วย หากปัญหาไม่สลับซับซ้อนอาจไม่จำเป็นแยกแยะประเด็นอย่างละเอียด ในครอบครัวที่ทำหน้าที่ของครอบครัวได้ดีวิธีการแก้ไขปัญหาอาจเป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่วุ่นวาย แม้จะยังคงมีบางปัญหาที่ไม่ได้แก้ไข แต่ปัญหานั้นก็ไม่รุนแรงเรื้อรังทำให้การทำหน้าที่ของครับครัวด้านอื่นบกพร่อง

4.2 การสื่อสาร (Communication)

การสื่อสาร หมายถึง การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันและกัน ใน McMaster Model จะเพ่งเล็งไปที่การสื่อสารโดยใช้การพูด (Verbal Communication) เนื่องเป็นส่วนที่สามารถวัดหรือประเมินได้ชัดเจนกว่าการสื่อสารที่ไม่ใช้คำพูด (Nonverbal Communication) การสื่อสารแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. การสื่อสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับกิจวัตรประจำวันหรือวัตถุ
2. การสื่อสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับอารมณ์หรือความรู้สึก
3. การสื่อสารเกี่ยวกับความคิดเห็นบางประการ ที่ไม่เกี่ยวข้อกับทั้งข้อ 1 และ2 เช่น การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานของจิตรกร เป็นต้น

การสื่อสารที่ดีนั้น เนื้อหาต้องมีลักษณะชัดเจนซึ่งหมายถึง ข้อมูลที่แลกเปลี่ยนกันนั้นมีความชัดเจน ไม่เลื่อนลอยจับใจความอะไรไม่ได้หรือคลุมเครือ นอกจากนี้จุดหมายปลายทางของการสื่อสารจะต้องชัดเจนด้วย นั่นคือเนื้อหาที่สื่อนั้นจะต้องตรงไปสู่ผู้ที่ต้องการสื่อ ไม่ใช่อ้อมผ่านผู้อื่น ดังนั้นถ้าแบ่งการสื่อสารตามความชัดเจน และความตรงนั้นจะแบ่งเป็น 4 แบบ คือ

1. การสื่อสารเนื้อหาที่ชัดเจน และตรงต่อผู้ต้องการสื่อ เช่น ในกรณีที่ภรรยารู้สึกไม่พอใจสามีที่ทิ้งของเกลื่อนกลาด และกล่าวตรงๆ ว่า “ฉันไม่พอใจที่เธอทิ้งของไว้เกลื่อนกลาด เพราะมันทำให้ฉันเหนื่อยเพิ่มขึ้น”

2. การสื่อสารที่เนื้อหาชัดเจนแต่ไม่ตรงต่อผู้ต้องการสื่อ เช่น ภรรยาพูดว่า “คนที่ทิ้งขยะเกลื่อนกลาดนั้นน่ะ สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น” คำพูดนี้ไม่ได้บ่งบอกชัดเจนว่าพูดกับใคร

3. การสื่อสารที่เนื้อหาไม่ชัดเจนแต่ตรงต่อผู้ที่ต้องการสื่อ เช่น ภรรยาพูดว่า “เธอนี่ช่างไม่คิดถึงคนอื่นเลย” เนื้อหาดังกล่าวเป็นคำรวมๆ ในทำนองต่อว่าสามี แต่ไม่ได้บ่งบอกว่า สามีทำอะไรและเธอรู้สึกอย่างไร

4. การสื่อสารที่เนื้อหาไม่ชัดเจน และไม่ตรงต่อผู้ต้องการสื่อ เช่น ภรรยาพูดว่า “ คนบ้านนี้ช่างไม่นึกถึงอื่นเลย” คำพูดดังกล่าว ไม่มีความชัดเจนว่าปัญหาคืออะไร และพูดกับใคร ครอบครัวที่ทำหน้าที่ที่ดีนั้น จะมีการสื่อสารที่ชัดเจนและตรงสู่บุคคลอื่นที่ต้องการจะสื่อด้วย ถ้าการสื่อสารเป็นไปลักษณะที่คลุมเครือและอ้อมค้อมมากเท่าไรก็จะให้ครอบครัวทำหน้าที่ได้ไม่ดีเท่านั้น ผู้ที่สื่อสารอย่างคลุมเครือและอ้อมค้อมจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งสื่อสารกลับมาด้วยวิธีที่คลุมเครือและอ้อมค้อมเช่นเดียวกัน ครอบครัวปกติความสามารถในการสื่อสารในครอบครัวปกติก็จะมีความแตกต่างกันบางครอบครัว

4.3 บทบาท (Roles)

บทบาทในครอบครัว หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมที่สมาชิกปฏิบัติต่อกันและกันซ้ำๆ เป็นประจำเพื่อให้ครอบครัวปฏิบัติหน้าที่สมบูรณ์ บทบาทแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ บทบาทเกี่ยวข้องกับวัตถุ และบทบาทเกี่ยวข้องกับอารมณ์

นอกจากนี้บทบาทยังสามารถแบ่งตามลักษณะหน้าที่ ดังนี้

1. บทบาทที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ที่จำเป็น หมายถึง บทบาทที่จำเป็นต้องทำเพื่อให้ครอบครัวอยู่ได้อย่างปกติสุข คือ

- การจัดหาปัจจัยสี่ให้แก่สมาชิก
- การฟูมฟักเลี้ยงดูและการประคับประคองสนับสนุนแก่สมาชิก
- การตอบสนองความต้องการทางเพศในระหว่างคู่สมรส
- การช่วยพัฒนาทักษะต่างๆ ให้แก่สมาชิก เช่น การช่วยเหลือให้ลูกมีทักษะในการเข้ากับเพื่อนฝูง สามารถเรียนหนังสือ หรือเริ่มงานอาชีพได้เป็นปึกแผ่น เป็นต้น
- การบริหารจัดการภายในครอบครัว หมายถึง การเป็นผู้นำ การตัดสินใจปัญหาต่างๆ การคงไว้ซึ่งมาตรฐานของครอบครัว การออกกฎระเบียบเพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัว

2. บทบาทอื่น ๆ หมายถึง บทบาทเฉพาะของแต่ละครอบครัว ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งบทบาทที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม เช่น ลูกชายซึ่งเรียนเก่งและได้รับทุนไปเล่าเรียนในต่างประเทศ บทบาทของลูกชายก็นำมาซึ่งชื่อเสียงเกียรติยศ และการประหยัดค่าใช้จ่ายของครอบครัวในการเล่าเรียนซึ่งนับเป็นบทบาทที่มีประโยชน์ ครอบครัวมีบทบาทของแพะรับบาป ซึ่งหมายถึง การที่สมาชิกคนใดคนหนึ่ง ต้องทำหน้าที่รองรับอารมณ์ หรือทัศนคติในทางลบจากสมาชิกคนอื่น ซึ่งเป็นการช่วยเบี่ยงเบนความขัดแย้งไปในทิศทางที่จะไม่ก่อให้เกิดความรุนแรงหรือ ความเครียดที่มากเกินไป

กล่าวโดยสรุปครอบครัวที่ทำหน้าที่เหมาะสมจะมีการมอบหมายบทบาทและหน้าที่ให้สมาชิกแต่ละคน บทบาทและหน้าที่นี้จะต้องมีความเห็นพ้องต้องกัน มีการปฏิบัติตามและมีวิธีการประสานกับบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกคนอื่นๆ ด้วยภารกิจของครอบครัวจะดำเนินไปได้หรือปัญหาต่างๆ จะแก้ไขได้ก็ต่อเมื่อการมอบหมายบทบาทนั้นเป็นไปอย่างเหมาะสมครอบคลุมถึงหน้าที่ทุกด้านที่จำเป็นต้องทำและมีระบบที่ควบคุมให้สมาชิกแต่ละคนปฏิบัติตามบทบาทโดยครบถ้วน

4.4 การตอบสนองทางอารมณ์ (Affective Responsiveness)

การตอบสนองทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถที่จะตอบสนองทางอารมณ์ต่อสิ่งกระตุ้นอย่างเหมาะสมทั้งในด้านของคุณภาพและปริมาณ การที่บุคคลสื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งรู้ว่าเขารู้สึกอย่างไรไม่จัดอยู่ในหัวข้อนี้ แต่จัดอยู่ในหัวข้อการสื่อสาร อารมณ์ที่เกิดขึ้น อาจแบ่งได้เป็น 2 ภาวะ คือ อารมณ์ในภาวะปกติ เช่น อารมณ์รัก ความสุข ความยินดี และ อารมณ์ในภาวะวิกฤติ เช่น ความกลัว โกรธ เศร้า เสียใจ ผิดหวัง ในแต่ละช่วงชีวิตของบุคคล ความต้องการการตอบสนองทางอารมณ์จากครอบครัวจะแตกต่างกันไป เช่น ในวัยเด็กเล็กการตอบสนองทางอารมณ์จากพ่อแม่ เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับลูก แต่เมื่อลูกเข้าวัยรุ่นการตอบสนองทางอารมณ์ส่วนหนึ่งจะได้มาจากบุคคลภายนอกครอบครัว เช่น กลุ่มเพื่อนฝูง ดังนั้น ครอบครัวจำเป็นต้องมีการตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ของสมาชิกให้เหมาะสมตามพัฒนาการในการช่วยเหลือครอบครัวต้องมีการประเมินความเหมาะสมคุณภาพ และปริมาณของอารมณ์ที่แสดงออก บางครอบครัวอาจแสดงออกได้เฉพาะอารมณ์ดี เช่น รัก สนุก ดีใจ แต่ไม่แสดงออกซึ่งอารมณ์อีกด้านหนึ่งได้ เช่น ไม่สามารถแสดงอารมณ์โกรธต่อกันและกันได้ ลักษณะดังกล่าวถือเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมและอาจนำมาซึ่งปัญหา เด็กที่เติบโตในครอบครัวดังกล่าวอาจจะมีความจำกัดในการแสดงออกทางอารมณ์ และทำให้เกิดปัญหาบุคลิกภาพตามมา ครอบครัวที่ทำหน้าที่ปกติจะแสดงอารมณ์ได้หลายอย่างให้ปริมาณที่เหมาะสม ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ อย่างไรก็ตามการพิจารณาเรื่องการตอบสนองทางอารมณ์ก็ต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมด้วย

4.5 ความผูกพันทางอารมณ์ (Affective Involvement)

ความผูกพันทางอารมณ์ หมายถึง ระดับการแสดงออกซึ่งความสนใจ การเห็นคุณค่าในสิ่งต่างๆ ที่สมาชิกแต่ละคนทำ รวมถึงระดับความรู้สึกผูกพันห่วงใยที่แต่ละบุคคลมีต่อความผูกพันทางอารมณ์นี้มีหลายระดับ คือ

1. ปราศจากความผูกพัน สมาชิกในครอบครัวมาสนใจใยดีกันและกันเลยเพียงแต่อยู่ร่วมชายคาเดียวกัน

2. ผูกพันแบบไม่มีความรู้สึก มีความสนใจต่อกันบ้าง แต่ความรู้สึกลึกซึ้งทางอารมณ์ต่อกันและความห่วงใย ความเป็นอยู่ของอีกฝ่ายหนึ่งมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้นหรือแทบไม่มีเลยและเป็นไปตามหน้าที่ (เช่น เมื่อถูกเรียกร้องให้แสดงออกมาหรือเมื่อเกิดภาวะความจำเป็น) หรือเป็นไปเพื่อความอยากรู้อยากเห็น อยากจะควบคุมอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น

3. ผูกพันเพื่อตนเอง ความสนใจในอีกฝ่ายหนึ่งนั้นเป็นไปเพื่อตนเอง เพื่อเสริมสร้างคุณค่าให้ตนเอง ไม่ใช้ความสนใจที่มีต่ออีกฝ่ายหนึ่งอย่างแท้จริง

4. ผูกพันอย่างมีความเข้าอกเข้าใจ ความสนใจผูกพันมีต่ออีกฝ่ายอย่างแท้จริง โดยมีพื้นฐานอยู่บนความเข้าใจของอีกฝ่ายหนึ่ง ฉะนั้นความสนใจผูกพันแบบนี้จะสามารถสนองความต้องการทางอารมณ์ของอีกฝ่ายหนึ่งได้อย่างเหมาะสม

5. ผูกพันมากเกินไป ลักษณะความสานใจเป็นไปอย่างปกป้องหรือเข้าไปยุ่งเกี่ยวมากเกินไป จนอีกฝ่ายหนึ่งไม่ความเป็นส่วนตัวหรือเป็นตัวของตนเองอย่างเพียงพอ

6. ผูกพันจนเสมือนเป็นบุคคลเดียวกัน เป็นความผูกพันที่แน่นแฟ้น จนกระทั่งเหมือนกับทั้งคู่เป็นบุคคลเดียวกัน และขอบเขตของความเป็นบุคคลของแต่ละคนนั้นไม่ชัดเจน หรือไม่มีเลย ความผูกพันแบบนี้จัดว่าเป็นพยาธิสภาพ

4.6 การควบคุมพฤติกรรม (Behavior Control)

การควบคุมพฤติกรรม หมายถึง แบบแผนที่ครอบครัวปฏิบัติในการควบคุมหรือจัดการกับพฤติกรรมของสมาชิกในสถานการณ์ต่างๆ การควบคุมพฤติกรรมไม่ใช่เป็นเพียงการฝึกฝนระเบียบวินัยในครอบครัวเท่านั้น แต่เป็นการจัดการกับพฤติกรรมหลากหลายที่เกิดขึ้นซึ่งรวมความถึงสถานการณ์ต่างๆ ดังนี้

1. พฤติกรรมในสถานการณ์ที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย ตัวอย่างเช่น ในเด็กได้แก่ การเล่นอย่างโลดโผนในวัยรุ่นหรือผู้ใหญ่ ได้แก่ การขับรถเร็วอย่างไม่ระมัดระวัง การพยายามทำร้ายร่างกายตนเอง เป็นต้น

2. พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตอบสนองความต้องการหรือแรงขับทางจิตใจและชีวภาพ เช่น การกิน การขับถ่าย ความต้องการทางเพศ และความก้าวหน้า เป็นต้น

3. พฤติกรรมเกี่ยวข้องกับขัดเกลาทางสังคม ทั้งในและนอกครอบครัว

ลักษณะการควบคุมพฤติกรรมในครอบครัวอาจแบ่งเป็น 4 แบบ

แบบที่ 1 การควบคุมพฤติกรรมอย่างเข้มงวด (Rigid Behavior Control) ได้แก่ การควบคุมพฤติกรรมที่กฎต่างๆ ของครอบครัวมีลักษณะเข้มงวด มีการกำหนดหน้าที่แน่นอน ครอบครัวลักษณะนี้จะกระทำภารกิจประจำวันได้ค่อนข้างดี สมาชิกจะรู้ว่าแต่ละคนต้องทำอะไร แต่จะมีการปรับตัวลำบากเนื่องจากไม่มีโอกาสสำหรับการต่อรองหรือเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมตามสถานการณ์ การควบคุมพฤติกรรมที่เข้มงวดเกินไป อาจนำซึ่งการต่อสู่ช่วงชิงอำนาจในครอบครัว การมีพฤติกรรมดื้อเงียบ หรือความโกรธที่พุ่งไปสู่บุคคลภายนอกครอบครัว

แบบที่ 2 การควบคุมพฤติกรรมแบบยืดหยุ่น (Flexible Behavior Control) ภายในครอบครัวมีมาตรฐานหรือกฎสำหรับพฤติกรรมก็จริงอยู่แต่ก็มีความยืดหยุ่นพอประมาณ โดยมีการพิจารณาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและการปรับเปลี่ยนกฎได้ตามความเหมาะสม การควบคุมพฤติกรรมแบบนี้เป็นแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพที่สุด เพราะเป็นไปในลักษณะที่เข้าอกเข้าใจในการให้การสนับสนุนและอบรมไม่ใช่เผด็จการ ทำให้สมาชิกรู้สึกอยากร่วมมือกันปฏิบัติตามกฎที่ตั้งไว้

แบบที่ 3 การควบคุมพฤติกรรมแบบปล่อยปละละเลย (Lasses –faire Behavior Control) หมายถึงไม่มีทิศทางที่แน่นอนว่าสมาชิกควรประพฤติอย่างไร ไม่มีการชี้นำ การตัดสินใจ หรือแทรกแซงจากสมาชิกอื่น เพื่อให้พฤติกรรมมีความเหมาะสม ลักษณะแบบนี้ใครจะทำอะไรก็ได้ตามใจชอบ ครอบครัวแบบนี้จะปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่ค่อยดี มีปัญหาในการสื่อสาร การมอบหมายบทบาทเด็กๆ ในครอบครัวแบบนี้จะรู้สึกไม่มั่นคง การควบคุมตนเองไม่ดีและอาจมีลักษณะเรียกร้องความสนใจมาก

แบบที่ 4 การควบคุมพฤติกรรมแบบยุ่งเหยิง (Chaotic Behavior Control) หมายถึง ครอบครัวมีการควบคุมพฤติกรรมในรูปแบบที่ไม่แน่นอน บางครั้ง เข้มงวด บางครั้งยืดหยุ่น บางที่เป็นแบบใครจะทำอะไรก็ได้ ขึ้นอยู่กับความพอใจหรืออารมณ์ของบุคคล แทนที่จะปฏิบัติตามความเหมาะสมของสถานการณ์ ลักษณะแบบนี้ทำให้สมาชิกในครอบครัวสับสนควรจะปฏิบัติอย่างไรในสถานการณ์นั้นๆ การควบคุมพฤติกรรมแบบนี้เป็นแบบที่ไม่เหมาะสมที่สุดในบรรดา 4 แบบที่กล่าวมา

เพราะทำให้ครอบครัวไม่มีเสถียรภาพและความเสมอต้นเสมอปลาย หรือความแน่นอนในการปฏิบัติหน้าที่

จากการศึกษาค้นคว้าและทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ของครอบครัว คณะผู้วิจัยได้สนใจแนวคิดของ McMaster Model ของ Epstein et al. (1982 อ้างถึงใน อุมาพร ตรังค์สมบัติ . 2537:42-50) เป็นตัวแปรทางด้านครอบครัวในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากการทำหน้าที่ของครอบครัวแบบ McMaster Model มีการแบ่งหน้าที่เป็นด้านๆ อย่างชัดเจน มองครอบครัวเป็นระบบเปิดที่มีความสัมพันธ์กับภายนอก นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นการทำหน้าที่ในปัจจุบันของครอบครัว มีการครอบคลุมในด้านปัจจัยพื้นฐานของครอบครัวพึงมีในการจัดการกับภัยที่คุกคามที่จะเกิดขึ้นกับครอบครัว ซึ่งจะเห็นได้ว่าการทำหน้าที่ของครอบครัวนั้นส่งผลต่อพฤติกรรมและอารมณ์ของบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นคณะผู้วิจัยคาดว่าน่าจะมีผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ด้วย องค์ประกอบการทำหน้าที่ของครอบครัวที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย การแก้ไขปัญหาของสมาชิกในครอบครัว การสื่อสารของสมาชิกในครอบครัว บทบาทของสมาชิกในครอบครัว การตอบสนองทางอารมณ์ของสมาชิกในครอบครัว ความผูกพันทางอารมณ์ของสมาชิกในครอบครัว และการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัว

5.ความสำคัญและประโยชน์ของความฉลาดทางอารมณ์

พรภิรมย์ หลงทรัพย์ (2547: 20) กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของความฉลาดทางอารมณ์จากการศึกษาแนวคิดและองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์น่าจะมีส่วนอยู่เบื้องหลังของความสุข ความสามารถในการปรับตัวและความสำเร็จต่างๆ ในชีวิตทั้งด้านการทำงาน การศึกษา ความรักและครอบครัวและต่อตนเอง (กรมสุขภาพจิต.2543:18; เทอดศักดิ์ เดชคง. 2542; วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี. 2542; goleman. 1998a) ซึ่งผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ดีหรือสูงจะเป็นผู้ที่รู้จักใช้ความคิดเกี่ยวกับอารมณ์ของตนและผู้อื่น ทำให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ ทำให้ตนเองและผู้อื่นเป็นสุข รู้จักใช้ความฉลาดทางอารมณ์ในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์เมื่อผสมเข้าภูมิปัญญาจะทำให้บุคคลมีความเข้าใจ ความคิด ความรู้สึก ความต้องการของผู้อื่น ก่อให้เกิดการทำงานร่วมมือที่สร้างสรรค์สนองเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ความฉลาดทางอารมณ์ทำให้สื่อสารระหว่างบุคคลเป็นไปอย่างราบรื่น มีความอดทนและเข้าใจซึ่งกันและกัน เกื้อหนุนให้มีการใช้ศักยภาพของตนเองอย่างสูงสุด ก่อให้เกิดการตัดสินใจที่เป็นประโยชน์ มีการบริหารจัดการที่ให้เกียรติ ยอมรับ เกื้อหนุน ซึ่งกันและกัน เพิ่มพูนความคิดสร้างสรรค์ กล้าเสี่ยง กล้าคิดริเริ่ม ลดการโจมตี การนินทา การก้าวร้าวและความไม่ยืดหยุ่นต่อกัน (ทศพร ประเสริฐสุข. 2542; วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. 2542) และความฉลาดทางอารมณ์สามารถทำนายความสำเร็จในชีวิตการงาน และการเรียนได้ (Goleman.1998b) ซึ่งการศึกษาการควบคุมอารมณ์ สิ่งกระตุ้นความสำเร็จในชีวิตและความก้าวร้าวของเด็กที่มีบิดามารดาติดยาเสพติด พบว่าการรู้จักระงับควบคุมอารมณ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับแรงกระตุ้นความสำเร็จในชีวิต บิดามารดาที่นิสัยก้าวร้าวจะส่งผลให้บุตรมีความก้าวร้าวโดยแสดงบุคลิกลักษณะถึงความสามารถในการระงับควบคุมอารมณ์ได้น้อยกว่าเด็กทั่วไป รวมทั้งจะควบคุมอารมณ์ก้าวร้าวได้ยากกว่าด้วย

(Krinsky.1996) นอกจากนี้การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ต่อความรักใคร่ผูกพัน การควบคุมอารมณ์ ภาวะจินตนาการเหตุการณ์ต่างๆ ออกมาให้ฟังไม่ได้ (alexithymia) และการเอาใจใส่ความรู้ผู้อื่น พบว่ามีความสำคัญมากต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลความรักใคร่ผูกพันมีความสัมพันธ์ทางบวกกับอารมณ์ และการปรับตัวมีความสัมพันธ์ทางลบกับเคร่งเครียดของบุคคล และภาวะจินตนาการเหตุการณ์ต่างๆ ออกมาให้ฟังไม่ได้ (Bekendam.1997) และการศึกษาบทบาทความเข้าใจอารมณ์ในวัยเด็กโดยให้บิดามารดาเขียนรายงานและการสัมภาษณ์เด็กเพื่อวัดความเข้าใจอารมณ์ พบว่า เด็กที่มีความเครียดจะมีความเข้าใจอารมณ์ตนเองต่ำ และไม่เข้าใจอารมณ์ที่แปรปรวนของตนเอง รวมทั้งไม่สามารถเข้าใจอารมณ์ที่ซุกซ่อนของตนเองได้ เมื่อเทียบกับเด็กที่ไม่มีความเครียด และยังพบว่าความรู้ทางสังคมของเด็กมีความสัมพันธ์กับความเข้าใจทางอารมณ์ แต่ความฉลาดทางปัญญาไม่มีความสัมพันธ์ทางสถิติกับความเข้าใจอารมณ์ของบุคคล (Southan-Gerou.1997) การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ในองค์ประกอบการเอาใจใส่อารมณ์ของผู้อื่น ความสามารถในการควบคุมตนเอง การระงับหรือควบคุมอารมณ์ ไม่แสดงออกมาทันที และการจัดการกับสิ่งที่ฝังใจหรือสิ่งประทับใจกับความสำเร็จในการทำงาน พบว่าองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ทั้ง 4 ด้าน มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในงาน (Menhart.1998) นอกจากนี้ การศึกษาเรื่องความฉลาดทางอารมณ์เครื่องบ่งชี้ในการดำเนินชีวิต โดยศึกษาในกลุ่มคนทำงาน พบว่า มีความฉลาดทางอารมณ์มีผลทำให้การปฏิบัติงานดีขึ้น ความฉลาดทางอารมณ์เป็นตัวบ่งชี้ถึงความสามารถในการปฏิบัติงาน การเอาใจใส่ความรู้สึกของผู้อื่นและแก้ไขปัญหาต่างๆ (Lam.1998) และจากการศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ การแสดงออกของบุคลากร (การเห็นอกเห็นใจ) พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กับการแสดงออกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสามารถทำนายพฤติกรรมการแสดงออกความรู้สึกและการเผชิญเหตุการณ์ต่างๆ ได้ นอกจากนี้ทักษะทางอารมณ์ของบุคคลยังมีความสัมพันธ์กับระดับสติปัญญาทางสมองและความฉลาดทางอารมณ์ โดยรวมและความรู้สึกเห็นอกเห็นใจมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ (Bell&Kirby อ้างถึงใน กรมสุขภาพจิต.2543) และการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์การหาเหตุผล กลไกการป้องกันหรือการปรับตัว ของนักศึกษามหาวิทยาลัย 2 แห่ง พบว่าความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กับการหาเหตุผลทางการรับรู้ การปรับตัวมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ ขบวนการปรับตัวสามารถช่วยพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในด้านความเข้าใจอารมณ์และเหตุผล และยังพบว่าความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กับทักษะการติดต่อทางจิตสำนึกมากว่ากลไกการป้องกันโดยไม่รู้ตัว (Pelliteri.1999)

นอกจากนี้ ลักขณา สริวัฒน์ (2550 : 95-96) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของความฉลาดทางอารมณ์ไว้ดังนี้

1. พัฒนาการด้านอารมณ์ทำให้ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก พ่อแม่ ผู้ปกครองหรือครู จึงควรมีแนวทางในการพัฒนาด้านอารมณ์ของเด็ก ดังนี้

1.1 กำหนดบุคลิกภาพที่พึงปรารถนา

1.2 สร้างวุฒิภาวะสมวัย การปรับตัว การแก้ปัญหาความเครียดและความกดดันในชีวิต

1.3 ควบคุมอารมณ์ในภาวะของการแข่งขันได้ดี

1.4 อยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี

2. พัฒนาการสื่อสารและการแสดงความรู้สึกในอารมณ์ของตน
    2.1 กำหนดแสดงอารมณ์ได้ถูกกาลเทศะ
    2.2 เข้าอกเข้าใจความรู้สึกของคนอื่น
    2.3 สามารถจะยิ้มได้แม้ในใจจะรู้สึกเศร้าทรมาน
    2.4 รับฟังปัญหาของผู้อื่นได้อย่างตั้งใจ
    2.5 ไม่รู้สึกแปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และชีวิตของตน
3. ในการปฏิบัติงานความฉลาดทางอารมณ์มีผลช่วยให้ประสบผลสำเร็จได้
    3.1 ยอมรับความคิดริเริ่มก่อให้เกิดการสร้างสรรค์
    3.2 ยอมรับการเปลี่ยนแปลง
    3.3 ลดการลา ขาดงาน ย้ายงาน
    3.4 มีปฏิสัมพันธ์รู้จักการประสานงาน สานสัมพันธ์ มนุษยสัมพันธ์ดี
    3.5 เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น
    3.6 ปรับตัวในสถานการณ์ต่างๆ ในที่ทำงานได้ดี
4. การให้บริการ ความฉลาดทางอารมณ์สามารถช่วยให้เกิดลักษณะ ดังนี้
    4.1 รู้จักใช้คนและครองใจคนได้
    4.2 เรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ
    4.3 โน้มน้าวผู้อื่นให้ทำตามที่ตนต้องการได้สำเร็จ
    4.4 สามารถทำให้คนเกิดความสุขในการทำงาน
    4.5 สามารถทำให้คนรักงาน รักองค์กร
    4.6 พูดและดำเนินการตามที่พูด
    4.7 กล้าแสดงออกและถูกต้องตามกาลเทศะ
5. การเข้าใจชีวิตตนและคนอื่น
    5.1 รู้จักมองเข้าไปในจิตใจของตน เข้าใจตนอย่างถ่องแท้
    5.2 เข้าใจคนอื่นเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กัน
    5.3 มุ่งใช้ศักยภาพของตนเต็มที่ต่อกิจกรรมต่างๆ ในการดำรงชีวิตประจำวัน
    5.4 มีความสุขกับชีวิตและครอบครัว

สรุปได้ว่าความฉลาดทางอารมณ์มีประโยชน์ในหลายๆ ด้าน ซึ่งผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการเข้าใจตนเองและผู้อื่น สามารถปรับตัวได้ดี แก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทั้งตนเองและผู้อื่นทำให้ชีวิตมีความสุข รวมทั้งประสบความสำเร็จในชีวิต ดังนั้นการประยุกต์ใช้หลักของความฉลาดทางอารมณ์เข้าสู่ชีวิตและงานในหน้าที่จึงมีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับบุคคล (วิรวัฒน์ ปันนิตามัย.2542)

6. การประเมินความฉลาดทางอารมณ์

6.1 การวัดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนวการวัดของกลุ่มสโลเวย์ซัสท์สโลเวย์ซัสท์ (กรมสุขภาพจิต. 2544 : 86 ; อ้างถึงใน Schulte. 1998) ได้พัฒนามาตราวัดความฉลาดทางอารมณ์ที่อิง

ตามทฤษฎีของสโลเวย์และเมเยอร์ (Salovey and Mayer. 1990 : 331) โดยการวัดความฉลาดทางอารมณ์เป็นลักษณะการรายงานตนเองชนิดมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับโดย 1 แทน "ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง" และ 5 แทน "เห็นด้วยอย่างยิ่ง" มีจำนวนทั้งหมด 33 ข้อ ประกอบด้วยกลุ่มการประเมินค่าและแสดงออกของอารมณ์ จำนวน 13 ข้อ กลุ่มการจัดระบบอารมณ์ มีจำนวน 10 ข้อ และกลุ่มการใช้ประโยชน์ทางอารมณ์มีจำนวน 10 ข้อ มาตราวัดความฉลาดทางอารมณ์ของชัสท์ มีค่าความเชื่อมั่นชนิดความสอดคล้องภายในแอลฟ่าของครอนบัคเท่ากับ .90 และมีค่าความเชื่อมั่นชนิดการสอบซ้ำ (สอบซ้ำภายใน 2 สัปดาห์) เท่ากับ .78 จากการตรวจสอบความเที่ยงตรงพบว่ามาตราวัดความฉลาดทางอารมณ์ฉบับนี้มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างที่เกี่ยวข้องทางทฤษฎี ได้แก่ การเอาใจใส่ความรู้สึก ความชัดเจนในความรู้สึก การปรับปรุงสภาวะอารมณ์ การมองโลกในแง่ดี และการอดกลั้น มาตราวัดนี้สามารถพยากรณ์ผลการเรียนของนิสิตปีหนึ่งได้ นักจิตวิทยาบำบัดได้คะแนนในมาตราวัดนี้สูงกว่าผู้รับการบำบัด และนักโทษหญิงได้คะแนนในมาตรานี้สูงกว่านักโทษชาย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่องทักษะทางอารมณ์ที่มีมาก่อนหน้านี้

ตัวอย่างมาตรการวัดความฉลาดทางอารมณ์ของชัสท์และคณะ

1. ฉันรู้สึกตัวว่าเมื่อไรที่พูดเรื่องปัญหาส่วนตัวกับบุคคลอื่น
2. เมื่อฉันเผชิญกับอุปสรรค ฉันสามารถผ่านพ้นได้
3. ฉันหวังว่าสิ่งต่างๆ ที่ดีจะเกิดขึ้น

สโลเวย์ (Salovey. 1995 : 214-216) ได้สำรวจความฉลาดทางอารมณ์โดยใช้มาตราวัดลักษณะอุปนิสัย (Trait-Meta-Mood Scale or TMMS) เพื่อวัดความแตกต่างระหว่างบุคคลในความสามารถที่จะสะท้อนอารมณ์และการจัดการกับอารมณ์ ซึ่งสโลเวย์ได้อาศัยนิยามเชิงปฏิบัติการของความฉลาดทางอารมณ์ในเรื่องความเอาใจใส่ ความชัดเจน และการปรับอารมณ์ความรู้สึก แบบวัด TMMS เป็นมาตรฐานการวัดที่ให้ผู้ตอบรายงานตนเอง มีการประเมินค่าจากระดับ 1 คือ "ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง" จนถึง 5 คือ "เห็นด้วยอย่างยิ่ง"

ตัวอย่างข้อคำถามในแบบทดสอบมาตรฐานตรวจวัดลักษณะอุปนิสัย (TMMS)

1. ฉันใส่ใจมากว่าฉันรู้สึกอย่างไร (ข้อความทางบวก)
2. ฉันไม่ใส่ใจกับความรู้สึกของตนเอง (ข้อความทางลบ)

ต่อมา สโลเวย์ ได้พัฒนาการวัดความฉลาดทางอารมณ์ตามความสามารถทางสมองเป็นหลัก เรียกแบบทดสอบนี้ว่า MEIS (The Multifactor Emotional Intelligence Scale) ซึ่งเป็นแบบวัดความรู้ที่ใช้กระดาษดินสอในการทำแบบทดสอบนี้ และแบบทดสอบ "The Emotional IQ Test" ที่อยู่ในรูป CD-ROM โดยแบบทดสอบทั้งสองรูปแบบนี้เหมือนกันทุกประการในด้านเนื้อหาและโครงสร้าง แต่ต่างกันที่สื่อที่นำเสนอแบบทดสอบ

ลักษณะของแบบทดสอบ ประกอบด้วยงาน 12 งาน แบ่งแบบทดสอบเป็น 4 ประเภท (กรมสุขภาพจิต. 2544 : 90; อ้างอิงจาก Schulte. 1998)

1. แบบทดสอบการระบุอารมณ์ เป็นการวัดการรับรู้ทางอารมณ์ ประกอบไปด้วยงานที่ให้ผู้ตอบระบุอารมณ์คนที่ปรากฏอยู่ในภาพ

2. แบบทดสอบการใช้อารมณ์

3. แบบทดสอบความเข้าใจอารมณ์

4. แบบทดสอบการจัดการและควบคุมอารมณ์

ผลการวิเคราะห์แบบทดสอบ MEIS พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์สามารถแยกองค์ประกอบได้แก่ การรับรู้ทางอารมณ์ ความเข้าใจทางอารมณ์ และการจัดการกับอารมณ์ และจากการวิเคราะห์องค์ประกอบตามลำดับขั้นพบว่า ทั้งสององค์ประกอบสามารถจัดเป็นองค์ประกอบเดียวที่เท่าเทียมกัน เรียกว่า องค์ประกอบทั่วไปของความฉลาดทางอารมณ์ หรือ G_{ci} ผลจากการศึกษาพบว่าความฉลาดทางอารมณ์ทั่วไป (G_{ci}) มีความสัมพันธ์กับการวัดสติปัญญาทางด้านถ้อยคำ ($r = .36$) และความเข้าใจคนอื่น ($r = .33$) นอกจากนี้ความฉลาดทางอารมณ์ยังสัมพันธ์กับอายุเพิ่มขึ้นตามลำดับอายุจากวัยรุ่นถึงวัยผู้ใหญ่ ข้อค้นพบที่ได้จากการใช้ MEIS ทำให้เมเยอร์ และคณะ เชื่อว่าความฉลาดทางอารมณ์อาจเป็นคุณสมบัติเทียบเท่ากับสติปัญญาแบบเดิมที่นิยามว่า เป็นความสามารถทางสมอง นอกจากนี้ระดับความสามารถทางอารมณ์ ดูเหมือนจะวัดสติปัญญาอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และความฉลาดทางอารมณ์เหมือนการวัดสติปัญญามาตรฐานต่างๆ ที่พัฒนาตามอายุ ถึงแม้ข้อค้นพบระบุว่าความฉลาดทางอารมณ์สัมพันธ์กับสติปัญญาดั้งเดิม แต่มีแนวคิดและผลการวิจัยเพียงพอที่จะแยกจากสติปัญญาแบบดั้งเดิมเป็นสติปัญญาแบบใหม่ (Salovey. 1995 : 215)

6.2 การวัดความฉลาดทางอารมณ์ ตามแบบของบาร์ออน

บาร์ออน (กรมสุขภาพจิต. 2544 : 91 ; อ้างถึงใน Bar-on. 1997 : 90) ได้ใช้เวลามากกว่า 16 ปี ศึกษาเรื่องแบบทดสอบความฉลาดทางอารมณ์ จากนิยามความฉลาดทางอารมณ์ของ บาร์ออน บาร์ออนได้สร้างเครื่องมือวัดชื่อ Emotional Quotient Inventory (EQ) จากการวิเคราะห์องค์ประกอบของมาตราวัด EQ พบว่า มีองค์ประกอบ 13 องค์ประกอบ ซึ่งมีจำนวนน้อยกว่าคุณลักษณะที่กำหนดไว้ 15 ด้าน หรือมาตราจาก 5 ด้าน (การรู้อารมณ์ตนเอง การจัดการอารมณ์ การจูงใจตนเอง การตระหนักรู้อารมณ์ของคนอื่น และสัมพันธภาพการจัดการ) ในโครงสร้างที่กล่าวไว้แล้วในตอนต้น เช่น องค์ประกอบแรกคือความพอใจในตนเอง (Self-contentrnent) วัดโดยใช้ข้อคำถาม เช่น "ฉันรู้สึกมั่นใจตนเองในสถานการณ์ส่วนใหญ่" องค์ประกอบที่สอง ได้แก่ ความรับผิดชอบทางสังคม วัดโดยใช้ข้อคำถาม เช่น "ฉันชอบช่วยเหลือคน" และองค์ประกอบที่สาม คือ ความอดกลั้น วัดโดยใช้ข้อคำถาม เช่น "เมื่อฉันเริ่มพูดยากที่จะเลิกพูด" แบบทดสอบ EQ โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางลบกับความรู้สึกทางลบ (เช่น ความเศร้า หดหู่) และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณลักษณะที่เกี่ยวกับความรู้สึกทางบวก แบบทดสอบ EQ ของบาร์ออนในภาพรวมหรือมาตราย่อยไม่มีความสัมพันธ์กับแบบทดสอบสติปัญญาทางสมอง มาตรา B ที่ปรากฏใน 16 PF และแบบทดสอบ EQ มีความสัมพันธ์เล็กน้อยกับ WAIS-R ($r = .12$)

บาร์ออน ต้องการให้แบบทดสอบเป็นเครื่องมือที่สร้างรูปฐานทางอารมณ์ (Emotion Profiles) เพื่อใช้ในการจัดสรรคนให้เหมาะสมกับอาชีพ หรือเพื่อใช้บ่งชี้ ด้านที่ยังมีปัญหา เพื่อการ

ปรับปรุง แบบทดสอบนี้จึงมีคุณค่าสำหรับการวางแผนในการทำงาน เช่น คนที่ได้คะแนนสูงในการมองโลกในแง่ดี จะเป็นดัชนีบ่งชี้ว่า บุคคลนั้นจะประสบความสำเร็จในงานบางอย่าง เช่น เป็นพนักงานขาย ในทำนองเดียวกัน คนที่ได้คะแนนสูงในการจัดการความเครียด ตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง เป็นคนอิสระและยืดหยุ่น น่าจะทำงานได้ดี ถึงแม้ว่าแบบทดสอบ EQ ของบาร์ออน จะมีเกณฑ์ปติ (Norm) มีการวิเคราะห์องค์ประกอบและมีการหาความสัมพันธ์กับแบบทดสอบจำนวนมาก แต่ยังไม่มีการยืนยันเกี่ยวกับการพยากรณ์ความสำเร็จทางอาชีพ และวิชาการ

6.3 การวัดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนวคิดของโกลว์แมน

โกลว์แมน (Goleman. 1999 : 214) ได้สร้างแบบทดสอบความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถาม 10 ข้อ แต่ละข้อคำถามผู้ตอบต้องระบุคำตอบที่กำหนดตามสถานการณ์จำลอง เช่น "สมมติว่าท่านเป็นนิสิตมหาวิทยาลัยที่หวังว่าจะได้ A ในรายวิชานี้ แต่ท่านเพิ่งพบว่าตัวท่านเองได้ C ในตอนกลางเทอม ท่านจะทำอย่างไร" โดยมีตัวเลือกดังนี้

1.ร่างแผนการที่เฉพาะสำหรับวิธีการที่จะปรับปรุงผลการเรียนและแก้ไขปัญหาที่จะติดตามมาตลอดแผน

2. แก้ปัญหาเพื่อที่จะทำให้ดีขึ้นในอนาคต

3. บอกตัวคุณเองว่าไม่ใช่สิ่งสำคัญที่สุดที่คุณทำได้ในวิชานี้ และมุ่งหวังไปยังวิชาอื่นๆ ซึ่งคะแนนคุณสูงกว่า

4. พบอาจารย์และพยายามคุยกับอาจารย์ เพื่อให้คะแนนคุณดีขึ้น

การวัดความสามารถทางอารมณ์ของโกลว์แมน มีความสัมพันธ์สูงกับการเข้าใจผู้อื่น และการควบคุมทางอารมณ์ นอกจากนี้มาตราวัดของโกลว์แมน ยังมีเนื้อหาที่คาบเกี่ยวกับองค์ประกอบที่สามของแบบทดสอบ MEIS ได้แก่ การจัดการกับอารมณ์ แต่อย่างไรก็ตามมาตราวัดความฉลาดทางอารมณ์ของโกลว์แมน ไม่ได้ใช้มากนักในงานวิจัย ทั้งนี้เนื่องจากความเชื่อถือไม่ได้ของเครื่องมือ มีค่าความเชื่อมั่นค่อนข้างต่ำมาก r_{tt} = .18

6.4 การวัดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนวคิดของวีระวัฒน์ ปันนิตามัย

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2542 : 117) ได้รวบรวมวิธีการวัดความฉลาดทางอารมณ์ ไว้ดังนี้

1. แนวทางด้านแรงจูงใจภายใน (The Emotional Approach) เมื่อประเมินแรงจูงใจที่ผลักดันให้เกิดพฤติกรรม โดยการให้เล่าสาเหตุความรู้สึกนึกคิด แรงดลใจให้แสดงออก เช่น การให้เขียนเรียงความ เล่าเหตุการณ์ที่ประสบมา พิจารณาเนื้อความที่สะท้อนถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์

2. การใช้เทคนิคเหตุการณ์สำคัญ (The Critical Incident Approach) เป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยมีเหตุการณ์ที่บ่งชี้ถึงการทำงาน ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ในระดับต่างๆ กันแล้วให้เลือกเรียงลำดับพฤติกรรมที่ผู้ตอบเคยปฏิบัติ หรือประสงค์จะทำ เพื่อนำคะแนนมาสรุปอ้างอิงถึงระดับความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ของผู้ตอบ

3. สถานการณ์จำลอง (The Simulation Approach) การกำหนดสถานการณ์จำลองขึ้นแล้วให้แสดงออกเป็นพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้ เพื่อลดการบิดเบือนในการตอบ เช่น สถานการณ์ให้ติดต่อซื้อขายสินค้า แล้วให้สวมบทบาทตามที่กำหนด

4. การรายงานตนเอง (Self-Report) เป็นแบบวัดที่นิยมใช้กันมาก

5. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ประกอบกับการสังเกต โดยนักจิตวิทยามีความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหาของความฉลาดทางอารมณ์ และมีประสบการณ์ในการสังเกตผู้คน การใช้วิธีนี้อาจจะใช้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าเหตุการณ์ในชีวิตจริงที่ถือว่าประสบความสำเร็จ และเหตุการณ์ที่ถือว่าเป็นความล้มเหลว

6.5 การวัดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนวคิดของกรมสุขภาพจิต

กรมสุขภาพจิต (2544 : 6) เห็นว่าการวัดอีคิว พึ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่กี่ปีมานี้ ไม่มีมาตรฐานที่แน่นอน เป็นเพียงการประเมินเพื่อให้ผู้วัดมองเห็นความบกพร่องของความสามารถทางด้านอารมณ์ที่ต้องพัฒนาแก้ไข กรมสุขภาพจิตได้พัฒนาแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ให้เหมาะสมกับคนไทย โดยประเมินจากความสามารถด้านหลัก 3 ด้าน คือ ด้านความดี ด้านความเก่ง และด้านความสุข ซึ่งแยกเป็นรายด้านได้ 9 ด้าน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การควบคุมตนเอง
2. การเห็นใจผู้อื่น
3. ความรับผิดชอบ
4. การมีแรงจูงใจ
5. การตัดสินใจแก้ปัญหา
6. สัมพันธภาพกับผู้อื่น
7. ความภูมิใจในตนเอง
8. ความพอใจในชีวิต
9. ความสุขสงบทางใจ

กรมสุขภาพจิตได้กำหนดช่วงค่าคะแนนปกติของความฉลาดทางอารมณ์ในด้านดี ด้านเก่ง และด้านสุขของกลุ่มตัวอย่างอายุ 18-25 ปี ดังนี้

ตาราง 2.1 ช่วงค่าปกติคะแนนความฉลาดทางอารมณ์รวมและรายด้าน

องค์ประกอบ EQ	ต่ำกว่าปกติ	เกณฑ์ปกติ	สูงกว่าปกติ
คะแนน EQ รวม	**< 138**	**138 – 170**	**>170**
1. องค์ประกอบ ดี	**< 48**	**48 - 58**	**> 58**
1.1 เข้าใจและยอมรับอารมณ์ตนเอง	< 14	14 - 18	> 18
1.2 เข้าใจและเห็นใจผู้อื่น	< 16	16 - 20	> 20
1.3 รับผิดชอบต่อส่วนรวม	< 17	17 - 23	> 23
2. องค์ประกอบเก่ง	**< 45**	**45 - 59**	**> 59**
2.1 รู้จักและมีแรงจูงใจในตนเอง	< 15	15 - 21	> 21
2.2 สามารถตัดสินใจและแก้ปัญหา	< 14	14 - 20	> 20
2.3 การแสดงออกอย่างมีประสิทธิภาพ	< 15	15 - 21	> 21
3. องค์ประกอบสุข	**< 42**	**42 - 56**	**> 56**
3.1 ภูมิใจในตนเอง	< 9	9 - 13	> 13
3.2 พึงพอใจในชีวิต	< 16	16 - 22	> 22
3.3 มีความสามารถในการสร้างความสุขให้ตนเอง	< 15	15 - 21	> 21

ที่มา: สุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2543

แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (กรมสุขภาพจิต. 2544) มีจำนวน 52 ข้อ แบ่งออกเป็น3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านดี ประกอบด้วย
   - 1.1 เข้าใจและยอมรับอารมณ์ตนเอง มี 6 ข้อ
   - 1.2 เข้าใจและเห็นใจผู้อื่น มี 6 ข้อ
   - 1.3. รับผิดชอบต่อส่วนรวม มี 6 ข้อ
2. ด้านเก่ง ประกอบด้วย
   - 2.1 รู้จักและมีแรงจูงใจในตนเอง มี 6 ข้อ
   - 2.2 สามารถตัดสินใจและแก้ปัญหา มี 6 ข้อ
   - 2.3 การแสดงออกอย่างมีประสิทธิภาพ มี 6 ข้อ
3. ด้านสุข ประกอบด้วย
   - 3.1 ภูมิใจในตนเอง มี 4 ข้อ

3.2 พอใจกับชีวิต มี 6 ข้อ
3.3 มีความสามารถในการสร้างความสุขให้ตนเอง มี 6 ข้อ

โดยลักษณะข้อคำถามเป็นมาตราส่วน ประมาณค่า การให้คะแนนจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่เป็นข้อความทางบวก ได้แก่ข้อ1,4,6,7,10,12,14,15,17,20,22,23,25,28,31,32,34, 36,38,39,41,42,43,44, 46,48,49,50 จะให้คะแนน ดังนี้

ตอบไม่จริง	ให้	1	คะแนน
ตอบจริงบางครั้ง	ให้	2	คะแนน
ตอบค่อนข้างจริง	ให้	3	คะแนน
ตอบจริงมาก	ให้	4	คะแนน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่เป็นข้อความทางลบ ได้แก่ข้อ
2,3,5,8,9,11,13,16,18,19,21,24,26,27,29,30,33,35, 37,40,45,47,51,52 จะให้คะแนน ดังนี้

ตอบไม่จริง	ให้	4	คะแนน
ตอบจริงบางครั้ง	ให้	3	คะแนน
ตอบค่อนข้างจริง	ให้	2	คะแนน
ตอบจริงมาก	ให้	1	คะแนน

7. การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์กับความสำเร็จ

ความฉลาดทางอารมณ์เป็นสิ่งที่ฝึกฝน เรียนรู้และพัฒนาให้ดีขึ้นได้ การพัฒนาคนให้เติบโตขึ้นมาอย่างมีศักยภาพได้นั้นต้องพัฒนาทั้งเชาวน์ปัญญา และความฉลาดทางอารมณ์ควบคู่กันไป จึงจะประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ ดังที่ กรมสุขภาพจิต (2543ก:18) ได้กล่าวถึงการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์กับความสำเร็จด้านต่างๆ ดังนี้ คือ

1. การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์กับการทำงาน ความฉลาดทางอารมณ์ที่มีส่วนให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน คือ ความสามารถด้านการพัฒนาสายสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การพัฒนาทักษะสื่อสารที่ดี การใช้ความฉลาดทางอารมณ์เพื่อเสริมสร้างความสำเร็จในการทำงานได้นั้นต้องรับรู้ ตีความ และแสดงสภาวะอารมณ์ได้อย่างถูกต้อง มีความสามารถในการใช้สภาวะอารมณ์นั้นๆ ต่อตนเอง ผู้ร่วมงาน และมีการเรียนรู้ ตลอดใจเข้าใจอารมณ์และความรู้สึก ต้องสามารถเอาชนะและควบคุมอารมณ์ รวมทั้งพฤติกรรมในทางบวก ความฉลาดทางอารมณ์เกื้อหนุนการยอมรับ ทำให้เกิดความคิดริเริ่ม และก่อให้เกิดการสร้างผลิตผลที่สนองเป้าหมาย ซึ่งการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีเทคนิคดังต่อไปนี้

1) เข้าใจ และยอมรับธรรมชาติของอารมณ์ บุคคลแต่ละคนมีการแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึกที่แตกต่างกัน การตัดสินความเหมาะสมขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เหตุผล วัย ปัจจัยทางสังคม และการกำหนดวัฒนธรรม

2) รับฟัง ทำความเข้าใจและให้เกียรติผู้อื่น เป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของบุคคล

3) การแก้ไขความขัดแย้ง ผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงจะสามารถจัดการกับอารมณ์ได้ดี จะช่วยให้ความรู้สึกของตนเอง และช่วยให้อีกฝ่ายสงบลงได้ การที่บุคคลแสดงภาวะทางอารมณ์ออกในทางลบ แสดงให้เห็นว่าความต้องการทางอารมณ์ยังไม่ได้รับการตอบสนองเพื่อให้เกิดความเข้าใจภาวะอารมณ์ของผู้อื่น ควรเปิดโอกาสให้แต่ละคนได้แสดงอารมณ์ ความรู้สึก รับฟังด้วยความตั้งใจ และเห็นใจ และยอมรับภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งจะส่งผลต่อการยอมรับตนเอง และเพิ่มความมั่นคงทางจิตใจ ทำให้เกิดการพัฒนาความคิด และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

4) การที่บุคคลแสดงภาวะทางอารมณ์ทางลบในระดับที่รุนแรง เช่น ไม่สามารถคาดคะเนพฤติกรรมหรือการแสดงออกทางอารมณ์ และความรู้สึก ดังนั้นจึงควรสร้างสภาวะแวดล้อมที่มีการดูแลเอาใจใส่ร่วมมือกันรับฟังปัญหา ยอมรับและหาทางแก้ไข

2. การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์กับตนเอง Goleman (1995a: 50) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ว่า การตระหนักรู้ตนเอง หมายถึง การตระหนักรู้ความรู้สึกโน้มเอียงของตน และหยั่งรู้ความเป็นไปได้ของตนรวมทั้งความพร้อมของตนเองในด้านต่าง ๆ รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง สาเหตุที่ทำให้เกิดความรู้สึกนั้นๆ และผลที่ตามมา ประเมินตนเองได้ตามความเป็นจริง รู้จุดเด่นและจุดด้อยของตนเอง การควบคุมตนเอง หมายถึง ความสามารถในการจัดการกับความรู้สึกของตน สามารถจัดการกับภาวะอารมณ์ที่ฉุนเฉียวได้ รักษาความซื่อสัตย์และปรับตัวได้ ยืนหยุ่นในการจัดการกับความเปลี่ยนแปลง เปิดกว้างกับความคิด ข้อมูลใหม่ การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง หมายถึง แนวโน้มของอารมณ์ที่เป็นปัจจัยสู่เป้าหมาย เป็นความพยายามที่จะปรับปรุง มีความคิดริเริ่มพร้อมที่ปฏิบัติตามโอกาส มองโลกในแง่ดี แม้มีอุปสรรคก็ตั้งใจปฏิบัติจนบรรลุเป้าหมาย ผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ไม่เพียงแต่รู้ว่าคุณสมบัติที่พึงประสงค์สำหรับตนเองมีอะไร แต่ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมตามความสามารถที่มีอยู่ด้วย ซึ่งการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์กับตนเองมีเทคนิค ดังนี้

1) รู้อารมณ์ตนเองว่าตนเองรู้สึกอย่างไร รู้ถึงความเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ที่เกิดขึ้น ยอมรับข้อบกพร่องของตนเองได้ เพื่อหาโอกาสปรับปรุง เป็นข้อเตือนใจในการระมัดระวังอารมณ์ให้มากขึ้น

2) รับผิดชอบ เมื่อเกิดอารมณ์หงุดหงิด ไม่พอใจให้คิดอยู่เสมอว่าอารมณ์ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่เราสร้างขึ้นเองจากการกระตุ้นของปัจจัยภายนอก จึงควรวิเคราะห์สถานการณ์ด้วยเหตุผล

3) จัดการอารมณ์ที่ไม่ดีเกิดขึ้นให้คลี่คลายด้วยวิธีการที่เหมาะสม

4) ฝึกใช้อารมณ์เพื่อส่งเสริมความคิด ให้เป็นไปในทิศทางที่มีประโยชน์ ฝึกคิดในด้านบวกเมื่อเผชิญกับเหตุการณ์ต่างๆ

5) เติมใจให้ตนเอง โดยมองโลกในแง่ที่สวยงาม เพื่อลดอคติ และความเคร่งเครียดในจิตใจ

6) ฝึกสมาธิ เพื่อให้จิตใจสงบและมีกำลังใจในการพิจารณาสิ่งต่างๆ ได้ดีขึ้น

7) ตั้งใจให้ชัด โดยการกำหนดว่าจะพยายามควบคุมอารมณ์ให้ได้ และตั้งเป้าหมายในชีวิตและการทำงานให้ชัดเจน

8) เชื่อมั่นในตน คนที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสามารถทำงานและเรียนได้สำเร็จมากกว่าคนที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

9) กล้าที่จะลองในสิ่งที่ยากกว่าในระดับที่คิดว่าน่าจะทำได้ ช่วยเพิ่มความมั่นใจให้ตนเอง เป็นโอกาสสำคัญที่จะได้เรียนรู้อะไรใหม่ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความสามารถให้มากยิ่งๆ ขึ้นไป

3. การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์กับครอบครัว ปัญหาในครอบครัวที่จะนำปู่ความแตกแยกล้วนมีรากฐานจาการขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน จึงเป็นเรื่องของการตะหนักถึงความรู้สึก ความต้องการ ความห่วงใย การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์กับการสร้างความอบอุ่นในครอบครัว ครอบคลุมถึงความสนใจ และเข้าใจ และเข้าใจในความกังวลของคนในครอบครัว รับรู้ และสามารถตอบสนองความต้องการของคนในครอบครัว รู้และเข้าใจศักยภาพ ส่งเสริมความรู้ ความสามารถของสมาชิกในครอบครัวให้ถูกทาง มีความจริงใจต่อคนภายในครอบครัว ครอบครัวนั้นมีบทบาทในการหล่อหลอมพฤติกรรมที่สะท้อนถึงความฉลาดทางอารมณ์ และเชาวน์ปัญญาไปพร้อมกัน

4. การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์กับการศึกษา การที่เด็กจะเรียนดี มีอนาคตที่ดี นอกจากความสามารถทางวิชาการ โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบัน พบว่า มีเด็กจำนวนมากที่มีปัญหาทางอารมณ์ความรู้สึกจนทำให้เสียโอกาสทางการศึกษา การนำความรู้เกี่ยวกับอารมณ์เข้ามาสอนในโรงเรียนยังคงเป็นเรื่องใหม่ เป้าหมายของการศึกษาคือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสังคมให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ โดยทั่วไปเมื่อพูดถึงคนที่ประสบความสำเร็จมักจะนึกว่าคนนั้นเป็นคนเก่ง และมุ่งเน้นไปที่ความฉลาดทางปัญญา การให้การศึกษาจากสถาบันศึกษาที่ดี มีคุณภาพ และกิจกรรมทั้งในและนอกหลักสูตร ความเป็นคนเก่ง คนดี ต้องประกอบจากความเป็นผู้มีความสุข และพร้อมที่จะหยิบยื่นความสุขให้แก่คนรอบข้าง การพัฒนาคนให้เติบโตขึ้นมาอย่าง มีศักยภาพเต็มที่ได้นั้นต้องพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ และเชาวน์ปัญญาไปพร้อมกัน ซึ่งเทคนิคในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์กับการศึกษา ดังนี้

1) การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบประชาธิปไตย มีความอิสระที่จะแสดงความคิดเห็น มีความเคารพในกันและกัน ผู้สอนรับฟังผู้เรียน

2) เรียนรู้เรื่องอารมณ์ ซึ่งครูอาจารย์มีหน้าที่ในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความรู้สึกของอารมณ์ตนเองและแสดงออกได้อย่างเหมาะสมกับบุคคล และสถานที่

3) การเริ่มต้นที่ดี ครูอาจารย์ควรเป็นแบบอย่างที่ดี มีการเรียนรู้และเข้าใจอารมณ์ ระมัดระวังคำพูด และการแสดงออกทางอารมณ์ให้เหมาะสมอยู่เสมอ

8. ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับการศึกษา

เป้าหมายสำคัญของการศึกษา คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพที่สังคมปรารถนา และระบบการศึกษาที่ดีจะต้องสร้างให้บุคคลประสบความสำเร็จทั้งในด้านการเรียนการประกอบอาชีพ และความสำเร็จในชีวิต ในอดีตที่ผ่านมาเมื่อกล่าวถึงความสำเร็จ บุคคลทั่วไปจะนึกถึงคนเก่ง ซึ่งหมายถึงบุคคลที่ระดับเชาว์ปัญญาสูง ดังนั้นพ่อแม่ส่วนใหญ่จึงพยายามควรเร่งรัดให้บุตรของตนเรียนรู้ด้านวิชาการให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อให้เป็นเด็กเก่ง เรียนจบในระดับสูงเพื่อให้

สามารถประกอบอาชีพต่างๆ มีตำแหน่งหน้าที่การทำงานที่ดี แต่จากการติดตามประเมินผลพบว่า บุคคลที่มีความฉลาดทางปัญญาสูงนั้น ไม่ได้ประสบความสำเร็จในชีวิตเสมอไป เนื่องจากการมีปัญหาด้านการควบคุมอารมณ์ และด้านมนุษยสัมพันธ์ ทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถใช้ศักยภาพทางเชาว์ปัญญาที่มีอยู่ได้เต็มศักยภาพ (พรภิรมย์ หลงทรัพย์. 2547. 36)

ทั้งนี้ได้มีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของความฉลาดทางอารมณ์กับการศึกษาเพิ่มมากขึ้นตามรายงานการวิจัยต่างๆ ดังนี้

มหาวิทยาลัยฮาวาร์ด (อ้างอิงใน กรมสุขภาพจิต. 2543. 74) ได้ทำการศึกษาย้อนหลังเกี่ยวกับความสำเร็จในการทำงาน จากผู้จบการศึกษาในทศวรรษ 1940 จำนวน 95 คน โดยเป็นการศึกษาระยะยาวติดตามถึงวัยกลางคน พบว่า นักศึกษาที่เรียนจบและได้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับสูงมักไม่ใคร่มีความสำเร็จเมื่อเทียบกับนักศึกษาที่ได้คะแนนต่ำกว่า ทั้งในหน้าที่การงาน และความสุขของชีวิตในครอบครัว

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย และอุสา สุทธิสาคร (2542) ได้ทำการศึกษาในนักศึกษาระดับปริญญาตรี พบว่า นักศึกษาเพศหญิงมีความสามารถด้านความเอื้ออาทร วุฒิภาวะทางอารมณ์และการควบคุมอารมณ์ของตนเองสูงกว่านักศึกษาเพศชายอย่างมีนัยสำคัญ โดยสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวมีผลต่อความลาดทางอารมณ์ด้านความเอื้ออาทร การตระหนักรู้ภาวะอารมณ์ของผู้อื่น การรู้จักอารมณ์ของตนเองและการมีแรงจูงใจที่ดีอย่างมีนัยสำคัญ อายุมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ทุกด้าน ยกเว้นด้านความเอื้ออาทร และผลลัพธ์ทางการเรียนที่พิจารณาจากเกรด มีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ลักขณา แพทยานันท์ (2542) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการสนับสนุนทางสังคม และความผาสุกทางจิตวิญญาณ กับเชาวน์อารมณ์ของนักศึกษาวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข พบว่า นักศึกษาพยาบาลมีเชาวน์ปัญญาอยู่ในระดับกลาง และเชาวน์ปัญญามีความสัมพันธ์ทางบวกกับระดับชั้นปีของนักศึกษา การสนับสนุนและความผาสุกทางจิตวิญญาณอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

9. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์

ประภัสสร ศรีสวัสดิ์ (2547. 42-50) ได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ ดังนี้

9.1 ลำดับการเกิดกับความฉลาดทางอารมณ์

ลำดับการเกิด หมายถึง ลำดับที่ของพี่น้องซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมและบุคลิกภาพ ดังผลการศึกษาต่อไปนี้

อัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler) (นวลละออ สุภาผล.2527: 120-121 ; อ้างถึงใน Alfred Adler) นักจิตวิทยาชาวออสเตรีย ผู้คิดค้นทฤษฎีจิตวิทยารายบุคคล (Individal Psychology) ได้วิจัยคิดค้นเกี่ยวกับลำดับการเกิดและบุคลิกภาพ (Order of Birth and Personality) โดยให้ความสำคัญว่าสังคมเป็นสิ่งกำหนดบุคลิกภาพ เขาสังเกตว่าบุคลิกภาพของลูกคนโต คนกลาง และคนเล็กในครอบครัวหนึ่งๆ แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจน ซึ่งเขาอธิบายความแตกต่างเหล่านี้ว่าเกิดจาก

ประสบการณ์ของเด็กแต่ละในบ้านเป็นสมาชิกของกลุ่มสังคม แอดเลอร์ ได้รายงานผลการศึกษาลำดับการเกิดที่มีผลต่อบุคลิกภาพไว้ดังนี้

1. ลูกคนโต เด็กที่เกิดคนแรกหรือลูกคนโตได้รับความสนใจอย่างดียิ่ง จนกระทั่งเมื่อน้องคนรองเกิด เขาก็รู้สึกว่าความรักที่ได้รับจากพ่อแม่ถูกแบ่งบันไปให้กับเด็กคนใหม่ ประสบการณ์นี้อาจเป็นเงื่อนไขหลายๆอย่างให้กับลูกคนโต เช่น เกลียดชังผู้อื่น คุ้มครองตนเอง เพื่อต่อสู้กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง เกิดความรู้สึกไม่มั่นคง เป็นต้น ลูกคนโตจะสนใจจดจำอดีตในสมัยเมื่อเขาเป็นศูนย์กลางของความสนใจ

2. ลูกคนกลาง หรือลูกคนที่ 2 มีลักษณะเป็นผู้มีความทะเยอทะยานและมีความมุมานะที่จะมีความสามารถล้ำหน้าพี่คนโต ลูกคนกลางมีแนวโน้มที่จะเป็นคนดื้อรั้น และมีความริษยา แต่ส่วนใหญ่แล้วจะปรับได้ดีกว่าพี่คนโตและน้องคนเล็ก

3. ลูกคนเล็ก มักเป็นลูกที่ได้รับการตามใจจนเสียเด็ก ลูกคนเล็กมักกลายเป็นเด็กมีปัญหาเช่นเดียวกับลูกคนโต และมักมีอาการทางประสาทปรับตัวไม่ได้เมื่อเป็นผู้ใหญ่

ทฤษฎีแอดเลอร์ (Adler) ที่เกี่ยวข้องกับลำดับการเกิด ได้ถูกทดสอบโดยนักจิตวิทยาหลายครั้ง แต่ผลการค้นพบไม่ได้สนับสนุน อย่างไรก็ตาม ศรีเรือน แก้วกังวาล (2545: 363) ได้ระบุว่า มีผลการวิจัยมากมายที่ชี้ให้เห็นว่าลำดับที่ของการเกิดในครอบครัวมีอิทธิพลต่อลักษณะบุคลิกภาพและพฤติกรรมของวัยรุ่น ข้อความดังต่อไปนี้เก็บความจากรายงานของเฟอร์มานน์ ลูกคนแรกมักมีลักษณะมุ่งความสำเร็จ มักเข้าสังคมได้ดี มีความมั่นใจในตัวเองสูง แต่ลูกคนแรกมักจะมีความวิตกกังวลสูงกว่าลูกคนหลังๆ ผลการวิจัยชี้ว่าที่ลูกคนแรกมีลักษณะเด่นเป็นเพราะพ่อแม่จะให้ความสนใจมากกว่า มีความคาดหวังสูงกว่า พ่อแม่มักจะให้ลูกคนแรกเป็นต้นแบบของน้องๆ และเป็นที่ปรึกษาของกิจการในครอบครัว ลูกคนแรกมีโอกาสที่จะได้สอนน้องๆ มักปรากฏด้วยว่าจำนวนคนที่จบปริญญาเอกมักเป็นลูกคนแรกมากที่สุด ลูกคนที่เกิดหลังๆ จะมีปัญหามากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกคนกลาง จะเหมือนกับเด็กถูกทิ้งอยู่ตรงกลาง เพราะความคาดหวังอยู่กับลูกคนแรก และความเอ็นดูอยู่กับลูกคนสุดท้อง แต่หลายๆ กรณี ก็พบว่าลูกคนกลางเป็นลูกที่เข้าสังคมได้ดี เพราะเด็กพยายามปรับตัวมากกว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง มีการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ที่แนบสนิทกันมักจะเกิดกับพี่น้องเพศเดียวกัน การแข่งขันกันระหว่างพี่น้องมักจะเกิดขึ้นในหมู่ลูกที่เข้าสู่เด็กวัยรุ่นเป็นต้นไป โดยเฉพาะพ่อแม่ที่ชอบเปรียบเทียบลูกคนนั้นกับลูกคนนี้ จะทำให้เด็กมีปัญหาทั้งปมด้อยและปมเด่น ส่วนจรรยา สุวรรณทัต และดวงเดือน พันธุมนาวิน (2521: 27) ได้กล่าวว่าวัยรุ่นที่เป็นลูกคนกลางรู้สึกว่าตนได้รับการเลี้ยงดูแบบให้ความรักน้อยกว่าวัยรุ่นที่เป็นลูกคนแรกและลูกคนสุดท้อง และวัยรุ่นที่เป็นลูกคนกลางย่อมมีลักษณะความเป็นผู้นำน้อยกว่าลูกคนแรกและคนสุดท้อง ส่วนลักขณา สริวัฒน์ (2545:58-59) ได้กล่าวว่า อัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler) จิตแพทย์เจ้าของทฤษฎีจิตวิทยาเอกัตบุคคล สังเกตว่าลูกคนโตมักจะเป็นคนเอาจริงเอาจัง รับผิดชอบ เป็นผู้นำ ไว้อำนาจ ในขณะที่ลูกคนโตมีบุคลิกภาพที่มีความรับผิดชอบ มีเหตุ มีผลและปกป้องผู้อื่น ลูกคนรองจะมีการปรับตัวได้ดีกว่าลูกคนโตและลูกคนเล็ก เพราะพ่อแม่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงลูกคนแรกมาแล้ว จึงไม่เคร่งครัดเอาจริงเอาจังเหมือนกับที่เลี้ยงลูกคนโต ดังนั้นลูกคนรองจึงมักเป็นคนมีนิสัยรักสนุก ไม่ค่อยสนใจที่จะทำตนเป็นผู้นำหรือมีความรับผิดชอบมากนัก บุคลิกภาพที่ปรากฏชัดในลูกคนกลางคือ ลักษณะที่ชอบแข่งขันและเมื่อเห็นพี่ทำอะไรก็อยากทำบ้าง ส่วนลูกคนเดียวนั้น พ่อแม่รักลูกมากก็จะตามใจ เลี้ยงดูอย่าง

เคร่งครัด ดังนั้นคนที่เป็นลูกคนเดียวจึงมีโอกาสดีอย่างหนึ่ง คือ ไม่ถูกแย่งความรัก ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองสูง ผลการวิจัยเกี่ยวกับสัมพันธภาพทางครอบครัวปรากฏว่า ลูกคนเดียวมักเฉลียวฉลาด อาจเป็นเพราะได้อย่างท่ามกลางผู้ใหญ่เป็นส่วนมาก ทำให้ได้แนวคิดและเจตคติแบบผู้ใหญ่ นอกจากลำดับการเกิดแล้ว แอดเลอร์ยังเน้นว่า เจตคติของพ่อแม่ที่มีต่อลูกและเป็นเครื่องส่งเสริมให้ลูกรู้สึกว่าตนอยู่ในฐานะอะไร ถ้าพ่อแม่ให้ความรักความเข้าใจและทำให้เขารู้สึกว่าลูกเป็นที่ต้องการของพ่อแม่ พ่อแม่มีความยุติธรรมย่อมทำให้ลูกรู้สึกอบอุ่น ลำดับการเกิดของลูกก็จะไม่ทำให้เกิดความแตกต่างของบุคลิกภาพมากขึ้น ส่วนพรรณี ชูทัยเจนจิต (2533 : 207) ได้สรุปคำกล่าวของนักจิตวิทยา 2 ท่าน คือ คูเปอร์สมิท (Cooper Smith) กล่าวว่า ตำแหน่งที่เกิดมีผลสำคัญต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์ และเซียร์ส (Sears) กล่าวว่าเด็กที่มีอัตมโนทัศน์สูงจะเป็นลูกคนแรกที่พ่อแม่ให้ความรัก ความอบอุ่น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าลำดับการเกิดทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน ซึ่งมีผู้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลำดับการเกิดกับความฉลาดทางอารมณ์ไว้ดังนี้

อภิญญา สุวรรณพิมพ์ (ชวนพิศ ยงยิ่งยืน.2546 : 79 อ้างถึงใน อภิญญา สุวรรณพิมพ์ 2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์และอธิพลของการรับสารสนเทศ สัมพันธภาพกับเพื่อน อัตมโนทัศน์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน บุคลิกภาพแบบแสดงตัว บุคลิกภาพแบบเก็บตัว ลำดับการเกิด การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เขตวัฒนธรรมภาษาถิ่น และเพศ ต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กวัยรุ่นตอนต้น ผลปรากฏว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับลำดับการเกิด ลูกคนกลาง ลูกคนแรก

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวคณะผู้วิจัยจึงคาดว่าวัยรุ่นที่มีลำดับการเกิดแตกต่างกันน่าจะมีความสัมพันธ์ทางอารมณ์แตกต่างกัน เนื่องจากได้รับการเลี้ยงดูหรือความเอาใจใส่จากบุคคลในครอบครัวแตกต่างกัน

9.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับความฉลาดทางอารมณ์

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการตอบปัญหา หรือแก้ไขปัญหาสถานการณ์ในการสอบวัดผลการศึกษาด้วยวิธีการต่างๆ โดยวัดเป็นเกรดออกมาเป็นเกรดเฉลี่ย เด็กฉลาดมักเป็นพวกที่หวั่นไหวต่อสิ่งเร้าได้ง่าย มักควบคุมอารมณ์ได้ เด็กฉลาดจะมีจินตนาการลึกซึ้งและกลัวสิ่งที่เป็นอันตรายมากกว่าเด็กที่ไม่ค่อยฉลาด วัยรุ่นที่มีระดับสติปัญญาดีจะเป็นพวกที่ปกครองให้ปฏิบัติตามโอวาทได้ยาก เพราะตนต้องการใช้การตัดสินใจของตนเอง (อารมณ์วัยรุ่น.2547 : ออนไลน์) เด็กที่ฉลาดมักจะใช้ปัญญาคิดแก้ปัญหาเมื่อตนพบอุปสรรคในการดำเนินชีวิต (ประยูรศรี มณีสร.2532 : 3)

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หรือคะแนนเฉลี่ยสะสมของนิสิต นักศึกษา เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ ดังนั้นการศึกษาวิจัยของ วีระวัฒน์ ปันติยามัย และอุสา สุทธิสาคร (2542 : 119) เกี่ยวกับองค์ประกอบด้านชีวประวัติ ของนักศึกษาปริญญาตรี มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย กับความสามารถด้านเชาว์ปัญญา ที่พบว่าคะแนนเฉลี่ยสะสมมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 กับคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ โดยที่คะแนนเฉลี่ยสะสมมีความสัมพันธ์กับการมีแรงจูงใจที่ดี ผลการเรียนต่ำทำให้วัยรุ่นเกิดความวิตกกังวล และจากการศึกษาเกี่ยวกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสมอง และมีสติปัญญาระดับต่ำ พบว่า เด็กกลุ่มนี้ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ ส่วนเด็กที่มีระดับสติปัญญาสูง เฉลียวฉลาดมักจะเป็นเด็กที่มีจินตนาการลึกซึ้ง และ

เด็กเหล่านี้จะสามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ดีกว่า (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.2532:149-150)

ปนัดดา มุมบ้านเช่า (จตุพร แพงจันทร์ศรี. 2546: 50 อ้างถึงใน ปนัดดา มุมบ้านเช่า. 2537. บทคัดย่อ) ศึกษาผลการเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาพฤติกรรม ในเด็กมัธยมต้น รุจิรา ลาวัณย์วัฒนวงศ์ (กลิ่นบุปผา โสธรชัยวิทย์. 2546 : 37 : อ้างถึงใน รุจิรา ลาวัณย์วัฒนวงศ์. 2545. บทคัดย่อ) พบว่าการแข่งขันทางการเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของวัยรุ่นในสถานบันการศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เทอดศักดิ์ เดชคง.2543 : 56-60 อ้างถึงใน ชวนพิศ ยงยิ่งยืน. 2546 : 77 ได้ศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาขั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในกรุงเทพมหานคร พบว่า เด็กเก่งมีความฉลาดทางอารมณ์เฉลี่ยต่ำกว่าเด็กห้องธรรมดา เด็กห้องเก่งมักจะมีระดับความสุขต่ำกว่าเด็กห้องธรรมดา เด็กห้องเก่งมีแนวโน้มที่จะมองตนเองมีความสามารถทางอารมณ์ (ความพึงพอใจ ความคิดแง่บวก ความรับผิดชอบ ความมีน้ำใจ เป็นต้น) และครูมีแนวโน้มที่จะให้คะแนนความสุข และการเป็นคนดี คนเก่งแก่เด็กห้องเก่งสูงกว่าเด็กห้องเรียนธรรมดาอย่างเห็นได้ชัด และชวนพิศ ยงยิ่งยืน (2546 : 78) พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับความลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพยาบาล สังกัดกองงานวิทยาลัยพยาบาล กระทรวงสาธารณสุขในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนี้ อารีย์ ศรีพัฒตาล (2547.บทคัดย่อ) พบว่าคะแนนสะสมเฉลี่ยมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ทุกด้านของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐ ในกรุงเทพมหานคร

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวที่ปรากฏผลในลักษณะ 2 ด้าน ว่าความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์และไม่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ ดังนั้นคณะผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาว่าความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือไม่ เพื่อใช้ประโยชน์เป็นแนวทางในการให้การดูแลและให้ปรึกษาแก่นักศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม ได้อย่างเหมาะสม

9.3 ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวกับความฉลาดทางอารมณ์

สมร ทองดี (2533: 66) ได้อธิบายว่าระดับเศรษฐกิจของครอบครัว เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดูของบุตร ทั้งนี้เพราะครอบครัวที่มีรายได้น้อย ก็ไม่สามรถที่จะตอบสนองความต้องการที่จำเป็นของลูกได้อย่างพอเพียง เช่นเดียวกับ ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2535 : 180) ได้ระบุว่า ประชาชนที่มีฐานะเศรษฐกิจไม่ดีก็มักมีการศึกษาต่ำ ซึ่งจะทำให้มีผลทำให้ขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสุขภาพ มีทัศนคติที่ไม่ดีและปฏิบัติไม่ถูกต้อง ในทางตรงข้ามเศรษฐกิจดีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาที่ก็ย่อมมีมากกว่า ซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีความรู้ที่ถูกต้อง มีการปฏิบัติที่ถูกต้อง ซึ่ง วีระ ไชยศรีสุข (2539 : 44) ระบุว่า มารดาที่มีสภาพเศรษฐกิจทางสังคมสูงมีความสามารถในการเลี้ยงดีและเอาใจใส่ต่อเด็กดีกว่ามารดาที่มีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ สอดคล้องกับที่โสภา ชปีลมันท์ (2436 : 136) ระบุว่าเนื่องจากต้องประกอบอาชีพจนไม่มีเวลาใกล้ชิดหรือให้การสั่งสอนลูก จากการวิจัยโดย จรรจา สุวรรณทัต และคณะ (งามตา วนินทานนท์. 2537 : 68 : อ้างถึงใน จรรจา สุวรรณทัต และคณะ. 2524 : บทคัดย่อ) พบว่า บิดามารดาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของสังคมต่ำ มักจะใช้วิธีการลงโทษบุตรอย่างรุนแรงและใช้เหตุผลน้อยกับบุตร นอกจากนี้ระดับความเป็นอยู่ของครอบครัวที่ต่างกันในสังคมก็มักปฏิบัติแตกต่างกันต่อเด็ก เช่น ครอบครัวคนชั้นกรรมกร มักจะสอนให้ลูกเชื่อฟัง

กฎเกณฑ์จากภายนอกและทำโทษลูกเมื่อลูกทำผิดโดยดูจากการกระทำเป็นหลัก ส่วนครอบครัวชั้นกลางจะสอนลูกให้มีความเชื่อในการกระทำของตน (self direction) และการรับผิดชอบต่อตนเอง การกระทำของคนชั้นกลางที่จะดูเจตนาของการกระทำผิดเป็นหลัก และมักใช้วิธีให้กำลังใจและชมเชยมากกว่าคนชั้นกรรมกร (พัฒนาการทางจิตใจ. 2547 : ออนไลน์) ลักษณะของอารมณ์ที่เกิดขึ้นเสมอในวัยรุ่นตอนต้นคือ อารมณ์กังวล (Worry) เป็นการนึกกลัวในเหตุการณ์ข้างหน้าซึ่งยังไม่ปรากฏ ไม่มีเหตุผลเพียงแค่การคาดการณ์เท่านั้น อาจเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ได้ เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกันมีความกังกลต่างกัน (อารมณ์วัยรุ่น. 2547 : ออนไลน์) รุจิรา ลาวัณย์วัฒนวงศ์.2545 : บทคัดย่อ อ้างถึงใน กลิ่นบุปผา โสธรชัยวิทย์. 2546 : 37 พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของวัยรุ่นในสถานบันการศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีความสัมพันธ์ทางบวกกับรายได้ต่อเดือนของครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนปนัดดา มุมบ้านเช่า (จตุพร แพงจันทร์ศรี. 2546 : 50 ; อ้างถึงใน ปนัดดา มุมบ้านเช่า. 2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความชุกของปัญหาพฤติกรรมและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับปัญหาพฤติกรรมในเด็กมัธยมต้น พบว่า รายได้ของบิดามารดาไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาพฤติกรรม และการศึกษาของ ชวนพิศ ยงยิ่งยืน (2547 : 77) พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพยาบาล สังกัดกองงานวิทยาลัยพยาบาล กระทรวงสาธารณสุข ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสัมพันธ์ทางลบกับรายได้ของครอบครัวต่อเดือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วน วีระวัฒน์ ปันนิตามัน และอุสา สุทธสาคร (2543 : 119) เกี่ยวกับองค์ประกอบด้านชีวประวัติ ของนักศึกษาปริญญาตรีมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย กับความสามารถด้านเชาวน์ปัญญาอารมณ์ พบว่า สถานภาพเศรษฐกิจหรือรายได้นั้นมีผลต่อความสามารถด้านเอื้ออาทร การตระหนักรู้ถึงภาวะอารมณ์ของผู้อื่น การรู้จักอารมณ์ของตน และการมีแรงจูงใจที่ดี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว คณะผู้วิจัยคาดว่านักศึกษาที่มีสถานะทางเศรษฐกิจหรือรายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน น่าจะมีความฉลาดทางอารมณ์ต่างกัน

9.4 สถานภาพสมรสของบิดามารดากับความฉลาดทางอารมณ์

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2545: 366) ได้อธิบายว่า เด็กวัยรุ่นเป็นเด็กที่จะมีปัญหามากในกรณีที่พ่อแม่หย่าร้าง เพราะเด็กจะถูกระบายและรับรู้ความเครียด ความกลัว ความเหงา ความเหงาว้าเหว่ของพ่อแม่ มาสโลว์ (Maslow) (นวลละออ สุภาผล. 2527 : 267 : อ้างถึงใน Maslow) กล่าวว่า สัมพันธภาพของพ่อแม่ที่ไม่ดีต่อกัน เช่น ทะเราะกัน ทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน พ่อแม่แยกกันอยู่หย่า ตายจากไป สภาพการณ์เหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อความรู้สึกที่ดีของเด็ก ทำให้เด็กรู้สึกว่าสิ่งแวดล้อมต่างๆ ไม่มั่นคง ไม่สามารถคาดการณ์ได้และนำไปสู่ความรู้สึกไม่ปลอดภัย ซึ่งโสภา ชปีลมันน์ (2536 : 131) ได้กล่าวว่า ความแตกแยกของครอบครัว อันเกิดขึ้นจากการหย่าร้าง การแยกกันอยู่หรือการตายจากไปของบิดาหรือมารดา จะมีผลต่อปัญหาด้านสุขภาพจิตของเด็กอย่างยิ่ง เจนเวย์ (Jenvey) ได้ทำการศึกษาพบว่า เด็กที่กระทำผิดนั้นมักจะมาจากครอบครัวที่มีแต่แม่เพียงคนเดียว ซึ่งสูญเสียพ่อไปอันเนื่องจากการตาย การหย่าร้างหรือการแยกกันอยู่ อย่างไรก็ตามการขาดพ่อหรือแม่อาจไม่มีอิทธิพลต่อเด็กมากเท่ากับการเกิดความเครียด เกิดความวิตกกังวล เกิดความอึดอัดใจกัน เนื่องจากการไม่เข้าใจซึ่งกันและกันหรือทะเลาะเบาะแว้งกันภายในครอบครัวเป็นประจำ เช่นเดียวกับที่ วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2543 : 55) กล่าวว่า การหย่าร้างของพ่อแม่จะส่งผลกระทบต่อลูกมากน้อย

เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับการเตรียมพร้อมของพ่อแม่ในการช่วยให้ลูกยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น ด้วยคำพูดอธิบายให้ลูกฟังอย่างเข้าใจ และการให้เวลาในการเตรียมใจ และพ่อแม่ไม่ควรกล่าวโทษซึ่งกันและกัน วัลเลอร์สไตน์ และเคลลี (Wallerstein and Kelly อ้างถึงใน วีระ ไชยศรีสุข.2539 : 54) ได้ศึกษาพ่อแม่ที่หย่าร้างกันในแคลิฟอร์เนีย 60 ราย พบว่า เด็ก 63 เปอร์เซนต์กลับมีชีวิตอยู่อย่างปกติสุข จึงได้เสนอข้อคิดไว้ว่า การที่พ่อแม่อยู่ด้วยกัน ขัดแย้งทะเลาะกัน มีปากเสียงเรื่องเล็กๆ น้อยๆ กันบ่อยๆ เป็นผลร้ายต่อจิตใจของเด็กมากกว่าการทะเลาะกันรุนแรงนานๆ ครั้ง หรือแยกทางกันเสียอีก ซึ่ง โสภา ชปีลมินน์ (2536 : 131) อธิบายว่า การขาดความอบอุ่นในครอบครัว บิดามารดาที่ทะเลาะเบาะแว้งหรือทุบตีกันเป็นประจำจะมีผลต่อจิตใจของเด็ก ทำให้กลายเป็นเด็กขาดความมั่นคงทางจิตใจและอารมณ์

ปนัดดา มุมบ้านเช่า. 2537: บทคัดย่อ อ้างถึงใน จตุพร แพงจันทร์ศรี. 2546 : 50 ได้ศึกษาความชุกของปัญหาพฤติกรรมและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับปัญหาพฤติกรรมในเด็กมัธยมต้น พบว่า สถานภาพของบิดามารดามีความสัมพันธ์กับปัญหาพฤติกรรมอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนผลการศึกษาชวนพิศ ยงยิ่งยืน (2546 : 86) พบว่า สถานภาพสมรสของบิดามารดาไม่มีความสัมพันธ์กับความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพยาบาล สังกัดกองงานวิทยาลัยพยาบาล กระทรวงสาธารณสุข ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว คณะผู้วิจัยคาดว่านักศึกษาที่สถานภาพสมรสของบิดามารดาต่าง น่าจะมีความฉลาดทางอารมณ์ต่างกัน

9.5 ระดับชั้นปีการศึกษากับความฉลาดทางอารมณ์

สมร ทองดี (2533: 67) ได้กล่าวว่า เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การศึกษาช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาได้ทุกๆ ด้าน ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่าการจัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบต่างมุ่งเน้นที่จะช่วยสร้างเสริมพัฒนาการทางกาย พัฒนาการทางอารมณ์ พัฒนาการทางสังคมและพัฒนาการทางสติปัญญาทั้งสิ้น ดังผลการศึกษาของ บุญวดี เพชรรัตน์ (2546 : 21-30) ที่พบว่า การศึกษาการดูแลด้านสุขภาพจิตของวัยรุ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสงขลา ที่มีระดับชั้นเรียนที่แตกต่างกันมีการดูแลตนเองด้านสุขภาพจิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยพบว่าวัยรุ่นที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีพฤติกรรมการดูแลตนเองด้านสุขภาพจิตมากกว่าวัยรุ่นในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการดูแลตนเองด้านสุขภาพจิตวัยรุ่นจะดีขึ้นเมื่ออายุมากขึ้นหรือการเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้นนั่นเอง อาจเนื่องจากพัฒนาการทางสติปัญญาที่สมบูรณ์เต็มที่ประกอบกับประสบการณ์ที่มากขึ้น ทำให้สามารถคิดและตัดสินทางเลือกที่รอบคอบขึ้นมากกว่าวัยเด็กที่ผ่านมา และพบว่าวัยรุ่นที่อายุมากจะใช้บริการด้านสุขภาพจิตที่แผนกผู้ป่วยนอกน้อยกว่าวัยรุ่นที่อายุน้อยกว่า

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว คณะผู้วิจัยคาดว่านักศึกษาในระดับชั้นปีที่ต่างกันน่าจะมีความฉลาดทางอารมณ์ต่างกัน

9.6 รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดากับความฉลาดทางอารมณ์

นรา สมประสงค์ (2520) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความขัดแย้งของวัยรุ่นกับพ่อแม่และการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ พบว่า รูปแบบของการอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับความขัดแย้งของวัยรุ่นกับพ่อแม่ การที่ลูกขาดความรักจากพ่อแม่ การอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งหรือการอบรมเลี้ยงดู

แบบพ่อแม่ให้ความคุ้มครองมากจนเกินไป มักมีความขัดแย้งระหว่างวัยรุ่นกับพ่อแม่มากกว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

กุลชนก นิ่มหนู (2537) ศึกษาพฤติกรรมการแสดงออกของวัยรุ่นที่มีรูปแบบของการอบรมเลี้ยงดูต่างกันในเขตจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เด็กวัยรุ่นที่อาศัยในสังคมที่ต่างกันได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดาในรูปแบบที่แตกต่างกัน เด็กวัยรุ่นได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน มีพฤติกรรมการแสดงออกต่างกันและการอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการแสดงออกของวัยรุ่น

ทัดดาว ลิมพะสุต (2543) ศึกษาแบบแผนการอบรมเลี้ยงดูบุตรและสัมพันธภาพในครอบครัว พบว่า แบบแผนการอบรมเลี้ยงดูบุตรมีความสัมพันธ์กับสัมพันธภาพในครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดูบุตรในสมัยปัจจุบันมีแนวโน้มในการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมากขึ้น

ญาดา หลาวเพ็ชร (2544) ได้ทำการศึกษาบทบาทบิดา บทบาทมารดา กับความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร พบว่า บทบาทของบิดา บทบาทของมารดา โดยรวมแต่ละด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ และวัยรุ่นเพศชายและวัยรุ่นเพศหญิงมีความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ไม่ แตกต่างกัน

กันตวรรณ มีสมสาร (2544) ศึกษาเปรียบเทียบเชาวน์อารมณ์ของนักเรียนในวัยย่างเข้าสู่วัยรุ่น โดยศึกษากับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5- 6 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในรูปแบบที่แตกต่างกันตามการรับรู้ของตนเอง ของโรงเรียนสหศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่มีคะแนนเชาวน์อารมณ์โดยเฉลี่ยสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม การอบรมเลี้ยงดูแบบรักตามใจ และการอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว คณะผู้วิจัยคาดว่านักศึกษาที่มีรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาต่างกันน่าจะมีผลกับความฉลาดทางอารมณ์ต่างกัน

9.7 การทำหน้าที่ของครอบครัว

สุพัชรีย์ หนูใหญ่ (2544) ศึกษาความสัมพันธ์ในครอบครัวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยของรัฐ ในกรุงเทพมหานคร พบว่า ลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัวของนิสิตนักศึกษาโดยภาพรวมมีความเห็นหรือความพึงพอใจในครอบครัวแต่ละด้านพบว่า นิสิต นักศึกษามีความพึงพอใจต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว ด้านความผูกพันรักใคร่ สามัคคีในครอบครัว ด้านลักษณะการเลี้ยงดูของครอบครัว และด้านการสื่อสารในครอบครัวอยู่ในระดับดี ซึ่งความผูกพันรักใคร่เป็นรากฐานของความสุขแห่งชีวิตมีส่วนสำคัญอย่างมากในการสร้างบุคลิกภาพ และสร้างความมั่นคงของครอบครัว

เพลินพิศ จันทรศักดิ์ (2541: ก) ศึกษาความสัมพันธ์พฤติกรรมการสื่อสารในครอบครัวกับสุขภาพจิตของวัยรุ่น พบว่า พฤติกรรมการสื่อสารในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับสุขภาพจิตของเด็กวัยรุ่น โดยที่พฤติกรรมการสื่อสารในครอบครัวได้แก่ คุณภาพการสื่อสารของบิดามารดา และรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับสุขภาพจิตของวัยรุ่น ได้แก่ ลักษณะความผิดปกติของร่างกาย การย้ำคิดย้ำทำ ความรู้สึกไม่ชอบติดต่อกับผู้อื่น ซึมเศร้า วิตกกังวล ก้าวร้าวทำลาย กลัวโดยไม่มีเหตุผล หวาดระแวง และอาการทางจิต

คันธารัตน์ ยอดพิชัย (2549: ก) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ในครอบครัว ความฉลาดทางอารมณ์กับความเครียดของนิสิต นักศึกษา มหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพมหานคร พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความเครียด และความสัมพันธ์ในครอบครัวด้านบทบาทและหน้าที่ของครอบครัว ด้านความผูกพันรักใคร่ และด้านการติดต่อสื่อสารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความฉลาดทางอารมณ์

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว คณะผู้วิจัยคาดว่านักศึกษาที่มีการทำหน้าที่ของครอบครัวต่างกันน่าจะมีผลกับความฉลาดทางอารมณ์ต่างกัน

10.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กัลยา นาคเพชร ละว้าเพ็ญ อินทร์แก้ว (2545: 15) ศึกษาเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษา หลักสูตรพยาบาลสาสตรีบัณฑิต วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย ผลการศึกษาพบว่า คะแนนความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาโดยรวม และรายด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปกติตามมาตรฐานของกรมสุขภาพจิต และคะแนนเฉลี่ยด้านดี ด้านเก่ง และด้านสุข มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P<.01) นักศึกษาชั้นปีที่ 2 มีค่าเฉลี่ยของคะแนนความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่าของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 (P<.01) นักศึกษาชั้นปีที่ 3 ที่มาจากครอบครัวขยายมีค่าคะแนนเฉลี่ยของคะแนนความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่าผู้ที่มาจากครอบครัวเดี่ยว (P<.05) ส่วนลำดับที่เกิด จำนวนพี่น้อง อาชีพ รายได้ สถานภาพสมรสของบิดามารดา และผู้เลี้ยงดูใกล้ชิด พบว่าไม่มีอิทธิพลต่อคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษา รวมทั้งไม่พบความสัมพันธ์ของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับคะแนนความฉลาดทางอารมณ์

พรภิรมย์ หลงทรัพย์ (2547 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพยาบาลรามาธิบดี ผลการศึกษาพบว่า ระดับความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพยาบาลอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า เพศ ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับความฉลาดทางอารมณ์ อาจเป็นเพราะว่า ในปัจจุบันการปกครองของประเทศเป็นแบบประชาธิปไตย เพศชายและเพศหญิงมีความเท่าเทียมกัน ส่วน อายุ ของนักศึกษา มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

มหาวิทยาลัยฮาวอร์ด.1983 (อ้างถึงใน กรมสุขภาพจิต. 2543: 74) ได้ทำการศึกษาย้อนหลังเกี่ยวกับความสำเร็จในการทำงาน จากผู้จบการศึกษาในทศวรรษ 1940 จำนวน 95 คน โดยเป็นการศึกษาระยะยาวติดตามถึงวัยกลางคน พบว่า นักศึกษาที่เรียนจบและได้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับสูงมักไม่ใคร่มีความสำเร็จเมื่อเทียบกับนักศึกษาที่ได้คะแนนต่ำกว่า ทั้งในหน้าที่การงาน และความสุขของชีวิตในครอบครัว

วีระวัน ปันนิตามัย และอุสา สุทธิสาคร (2542: 16) ได้ทำการศึกษาในนักศึกษาระดับปริญญาตรี พบว่า นักศึกษาเพศหญิงมีความสามารถด้านความเอื้ออาทร วุฒิภาวะทางอารมณ์และการควบคุมอารมณ์ของตนเองสูงกว่านักศึกษาเพศชายอย่างมีนัยสำคัญ โดยสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวมีผลต่อความลาดทางอารมณ์ด้านความเอื้ออาทร การตระหนักรู้ภาวะอารมณ์ของผู้อื่น การรู้จักอารมณ์ของตนเองและการมีแรงจูงใจที่ดีอย่างมีนัยสำคัญ อายุมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ

กับองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ทุกด้าน ยกเว้นด้านความเอื้ออาทร และผลลัพธ์ทางการเรียนที่พิจารณาจากเกรด มีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ลักขณา แพทยานันทน์ (2542) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการสนับสนุนทางสังคม และความผาสุกทางจิตวิญญาณ กับเชาว์อารมณ์ของนักศึกษาวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข พบว่า นักศึกษาพยาบาลมีเชาว์ปัญญาอยู่ในระดับกลาง และเชาว์ปัญญามีความสัมพันธ์ทางบวกกับระดับชั้นปีของนักศึกษา การสนับสนุนและความผาสุกทางจิตวิญญาณอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อารี ศรีพุฒตาล (2547: บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยของรัฐ ในกรุงเทพมหานคร พบว่า คะแนนเฉลี่ยสะสมของนิสิตนักศึกษามีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ทุกด้าน รายได้ต่อเดือนของบิดามารดา และระดับการศึกษาของมารดามีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ด้านมีแรงจูงใจ สถานภาพสมรสของบิดามารดามีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ด้านสัมพันธภาพ

มนัสนันท์ หัตถศักดิ์ (2545: บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ย 2.953 เมื่อพิจารณาตามรายด้านหลักแล้ว ด้านดีมีค่าเฉลี่ยสูงสุด เท่ากับ 3.172 รองลงมาคือด้านสุข (2.905) และด้านเก่ง (2.811) และถ้าพิจารณาด้านย่อย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ความรับผิดชอบมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.405 รองลงมาคือ การเห็นใจผู้อื่น (3.101) และด้านการตัดสินใจแก้ปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด (2.672)

พรภิรมย์ หลงทรัพย์ (2547: 4) ศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาพยาบาลรามาธิบดี พบว่า นักศึกษาพยาบาลมีที่มีชั้นปีที่ต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์ด้านดี และรวมทุกด้านไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านเก่งและด้านสุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนักศึกษาพยาบาลมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์ด้านสุขภาพและรวมทุกด้านไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านดีและด้านเก่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งระดับ 0.05

จันทราภา พูลสนอง (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับเชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษากรุงเทพมหานคร จำนวน 395 คน พบว่า ปัจจัยด้านพฤติกรรมการสอนของครูกับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ส่งผลต่อเชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทุกค่า และปัจจัยด้านสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน ส่งผลต่อเชาวน์ปัญญาทางอารมณ์ของนักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนในนักเรียนหญิงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

เจนจิรา เจนจิตรวานิช (2548) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการเลี้ยงดูของบิดามารดาและความฉลาดทางอารมณ์ ของนักเรียนมัธยมในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเขต1 กรุงเทพมหานคร พบว่า รูปแบบการเลี้ยงดูของบิดามารดาของนักเรียนมัธยมโรงเรียนโยธินบูรณะเป็นแบบให้อิสระอย่างมีขอบเขต มีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับสูง และนักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05แต่นักเรียนที่

มีผลการเรียนเฉลี่ยสะสม ลำดับการเกิด สถานภาพสมรสของบิดามารดา อาชีพของบิดามารดา ระดับการศึกษาของบิดามารดาแตกต่างกัน มีความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน

อรทัย ศิริลักษณ์ (2545) ศึกษาการประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษากิจกรรมบำบัด คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า คะแนนความฉลาดทางอารมณ์ในภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ปกติ 134 คน (ร้อยละ 57.02) อยู่ในเกณฑ์สูงกว่าปกติ 96 คน (ร้อยละ 40.85) และอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าปกติ 5 คน (ร้อยละ 2.12) และยังพบว่านักศึกษาชั้นปีที่ 4 มีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ในภาพรวมสูงกว่าชั้นปีอื่นๆ

สุดา สินทรโก (2546: ก) ศึกษาเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนมัธยมชั้นปีที่ 5 จังหวัดหนองบัวลำภูที่มีรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่ต่างกัน พบว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความฉลาดทางอารมณ์ด้านการประเมินค่า และการแสดงออกทางอารมณ์ การใช้ประโยชน์ทางอารมณ์ อยู่ในระดับดี ส่วนแบบเข้มงวดงวดขัน และแบบปล่อยปละละเลย มีความความฉลาดทางอารมณ์ด้านการประเมินค่า และการแสดงออกทางอารมณ์ การใช้ประโยชน์ทางอารมณ์ อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกัน โดยนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความฉลาดทางอารมณ์การควบคุมอารมณ์ และการใช้ประโยชน์ทางอารมณ์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยและแบบเข้มงวด

ทัศนีย์ ดวงดี (2544: ง) ศึกษาลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความฉลาดทางอารมณ์ปานกลาง และส่วนใหญ่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย โดยความสัมพันธ์ของการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและความฉลาดทางอารมณ์มีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .261 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 การอบรมแบบปล่อยปละละเลยและความฉลาดทางอารมณ์มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ -.259 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดและความฉลาดทางอารมณ์มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ -.218 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อศึกษารายละเอียดตามแบบการอบรมเลี้ยงดู พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยและแบบเข้มงวด แต่การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยและการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดไม่มีความสัมพันธ์กัน

พัชรินทร์ ไชยวงศ์ (2545: ง) ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและมีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับปกติ โดยความสัมพันธ์ของการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและความฉลาดทางอารมณ์มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .18 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยและความฉลาดทางอารมณ์มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ -.12 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันและความฉลาดทางอารมณ์มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ -.19 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

11. กรอบแนวคิดในการวิจัย

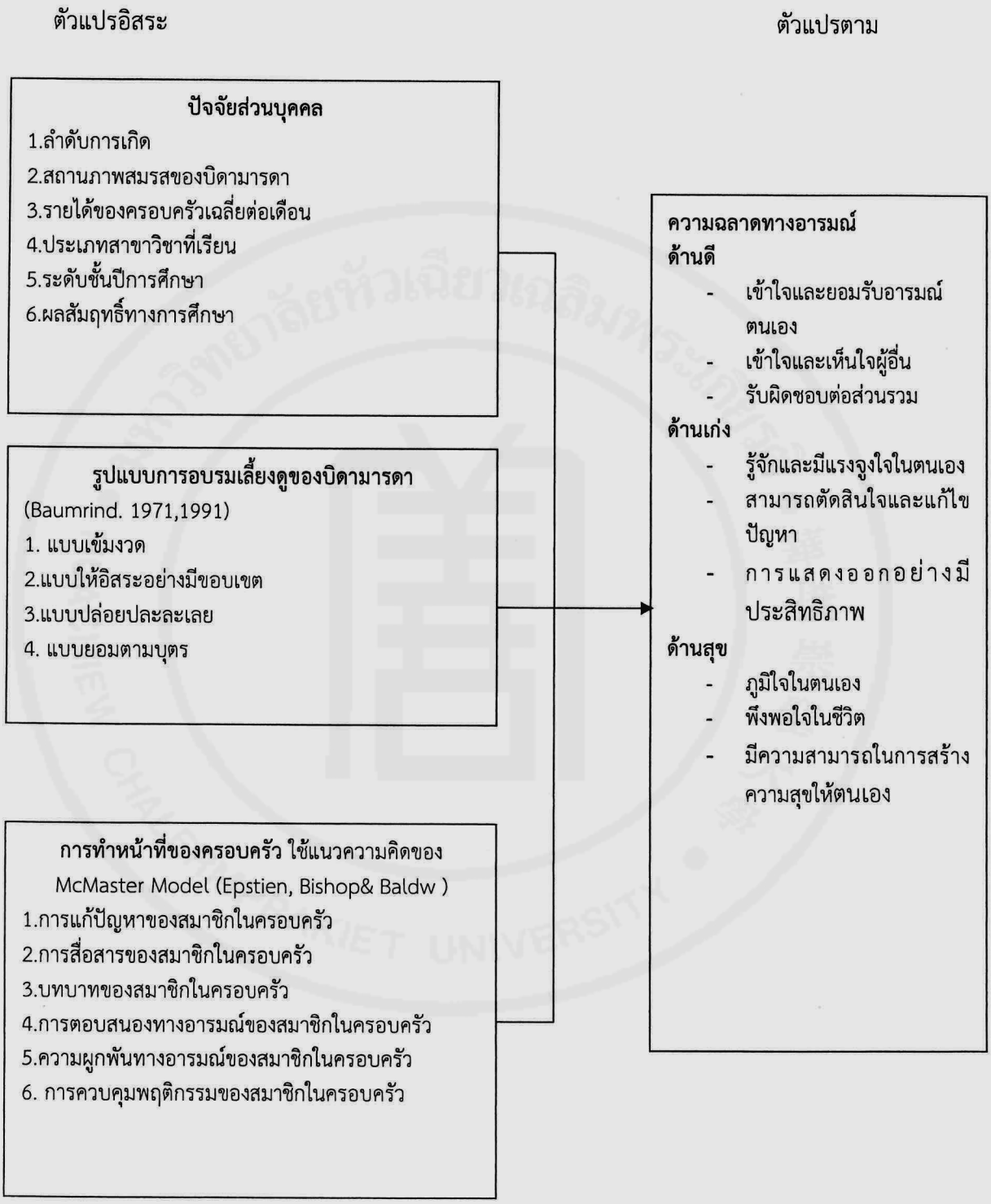

ภาพ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย